

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนสอนคนตาบอดในประเทศไทย ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องตามลำดับหัวข้อต่อไปนี้

1. แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดเห็น
 - 1.1 ความหมายของความคิดเห็น
 - 1.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น
2. ผู้บริหารสถานศึกษา
 - 2.1 ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 2.2 ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 2.3 บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา
3. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 3.1 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์
 - 3.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 3.2.1 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 3.2.2 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 3.2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
4. ขอบข่ายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา
 - 4.1 ด้านคุณธรรมจริยธรรม
 - 4.2 ด้านการจัดระบบ
 - 4.3 ด้านวิชาการ
 - 4.4 ด้านการบริหารจัดการ
 - 4.5 ด้านสังคมและชุมชน
 - 4.6 ด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยในประเทศ
 - 5.2 งานวิจัยต่างประเทศ

แนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความคิดเห็น

1. ความหมายของความคิดเห็น

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง (2545, หน้า 9-11) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงความคิดซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ปฏิบัติงานหรือผู้เกี่ยวข้องมีส่วนในการทำงานจะทำให้เกิดความรู้สึกเกี่ยวข้องผูกพันกับงานหรือองค์การ ความรู้สึกผูกพันเกี่ยวข้องหากมีการตัดสินใจดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งร่วมกันแล้วจะเป็นผลให้เกิดข้อผูกมัดหรือผูกพันสิ่งที่ตกลงใจร่วมกัน

อิทธิพล ศรีเสาวลักษณ์, และคนอื่นๆ (2548, หน้า 48) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง การร่วมแสดงความคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมรับผิดชอบในผลการพัฒนาที่เกิดขึ้น

ชาติชาย เจียมศรีพงษ์ (2550, หน้า 40) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึก ความเชื่อ และแนวโน้มของพฤติกรรมของบุคคลที่มีต่อบุคคลหนึ่งหรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งมีผลที่เกิดการประสพการณ์การเรียนรู้ อาจเป็นไปได้ในทางบวกหรือทางลบก็ได้

ยุพา บัวสะอาด (2553, หน้า 60) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งแม้จะแตกต่างกันก็นับว่ามีประโยชน์ เพราะจะเป็นแนวทางให้ผู้อื่นได้มีโอกาสใช้ดุลพินิจตัดสินใจเลือกวิถีทางแก้ปัญหาได้หลายทางด้วยความสุขุมรอบคอบขึ้น

พรทิพย์ แพงสุด (2553, ย่อหน้า 2) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็นที่ประกอบด้วยเหตุผล ซึ่งแม้จะแตกต่างกัน ก็นับว่ามีประโยชน์ เพราะจะเป็นแนวทางให้ผู้อื่นได้มีโอกาสใช้ดุลพินิจตัดสินใจเลือกวิถีทางแก้ปัญหาได้หลายทางด้วยความสุขุมรอบคอบขึ้น

สมภาร คำนอม (2553, หน้า 85) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความคิดเห็น ความรู้สึกหรือความเชื่อของบุคคลที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่แสดงออกให้เห็นได้จากคำพูดหรือพฤติกรรมที่สะท้อนความคิดเห็นนั้นๆ ผ่านสิ่งเร้าตามความคิดหรือความรู้สึกของบุคคล ซึ่งความคิดเห็นนี้จะมีความคงทนพอสมควรแต่ก็สามารถเปลี่ยนแปลงไปได้เมื่อบุคคลได้รับข้อมูลใหม่เข้ามาและมีการประเมินคุณค่าสิ่งนั้นๆ

ศรีรัตน์ บัวใหญ่ (2553, หน้า 11) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงความคิดเห็น ทศนคติ เจตคติที่ประกอบด้วยเหตุผล ในการประเมินค่ากิจกรรม หรือพฤติกรรมของบุคคลต่อเหตุการณ์หรือสถานการณ์ต่างๆ

สมคิด คำดี (2553, หน้า 32) กล่าวว่า ความคิดเห็น หมายถึง การแสดงความคิดเห็นของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือประชาชน โดยมีเป้าหมาย 5 ประการคือ 1) เพื่อเป็นกระบวนการในการร่วมแก้ปัญหาและสร้างความเชื่อมั่น 2) เพื่อช่วยในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ให้เกิดความชัดเจนยิ่งขึ้น 3) เปิดโอกาสให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นใน

การตัดสินใจ 4) เพื่อให้ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาด้วยการจัดประชุม และ 5) ทำให้ผู้เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการทำงาน ทำให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับงานหรือองค์กร

จากแนวคิดของนักการศึกษาสรุปได้ว่า ความคิดเห็น หมายถึง ความรู้สึกหรือความเชื่อของบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ที่สามารถแสดงออกด้วยพฤติกรรมที่สะท้อนความคิดนั้นๆ ต่อเหตุการณ์ สถานการณ์ หรือประสบการณ์ที่ผ่านมาซึ่งอาจเป็นไปได้ทั้งทางบวกและลบ

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็น

ดิณ ปรัชญพฤทธิ (2543, หน้า 64) ได้แบ่งทฤษฎีการมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ

1. ทฤษฎีความเป็นผู้แทน (representative) ทฤษฎีนี้เน้นความเป็นผู้แทนของผู้นำ และถือว่าการมีส่วนร่วมในการเลือกตั้ง หรือถอดถอนผู้นำเป็นเครื่องหมายของการให้หลักประกันกับการบริหารที่ดีทฤษฎีนี้เน้นเฉพาะการวางโครงสร้างสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการให้ผู้ตามเข้ามามีส่วนร่วมในการตัดสินใจขององค์กรอย่างแท้จริง ผู้ที่มี ส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการตัดสินใจ ได้แก่ บรรดาผู้นำต่างๆ ที่เสนอตัวเข้ามาสมัครรับเลือกตั้ง ส่วนผู้ตามนั้นเป็นเพียงไม่ประดับเท่านั้น

2. ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม (participatory democracy) ทฤษฎีนี้การมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์ไม่เฉพาะแต่การเข้าไปพิจารณาเลือกตั้งหรือถอดถอนผู้นำเท่านั้นแต่ยังรวมไปถึงการเข้าไปมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวางนโยบาย ยิ่งกว่านั้น ทฤษฎีนี้ยังมองการมีส่วนร่วมเป็นการให้การศึกษาและพัฒนา การกระทำทางการเมืองและสังคมที่มีความรับผิดชอบ นั่นคือการไม่ยอมให้มีส่วนร่วมที่นับว่าเป็นการควบคุมความต่อเสรีภาพของผู้ตาม

วิวัฒน์ พรหมมุนินทร์ (2543, หน้า 11) เสนอทฤษฎีของการแสดงความคิดเห็นอย่างผิวเผิน โดยกล่าวว่า การแสดงความคิดเห็นอย่างผิวเผินเป็นเพียงเอาคนมาร่วมกระทำกิจกรรมบางอย่างตามความคิดเห็นหรือการวางแผนของผู้อื่น และควบคุมโดยผู้อื่นไม่อาจยอมรับได้ว่าเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

อำนาจ สิทธิแสง (2543, หน้า 41) ได้เสนอทฤษฎีในเรื่องของลักษณะการแสดงความคิดเห็นของประชาชน โดยกล่าวว่า การดำเนินงานจะบรรลุความสำเร็จได้ต้องอาศัยความสำคัญคิดเห็นร่วมจากประชาชน ดังนี้ คือ 1) มีส่วนร่วมในการคิดเห็นและตระหนักถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วม 2) มีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดขั้นตอนการดำเนินงาน 3) มีส่วนร่วมในการกำหนดยุทธศาสตร์ในการปฏิบัติงาน 4) มีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน 5) มีส่วนร่วมในการประเมินผล และ 6) มีส่วนร่วมในการรับผิดชอบ

ไพรัช อรรถกามานนท์ , และมัทนา โชควรวัฒนกร (2546, หน้า 42) ได้เสนอทฤษฎีเกี่ยวกับความคิดเห็นของการมีส่วนร่วมของพ่อแม่ ผู้ปกครอง ในการพัฒนา การศึกษาที่สำคัญๆ จะต้องประกอบด้วย

1. ความคิดเห็นในการมีส่วนร่วมในฐานะเป็นหุ้นส่วนของโรงเรียนหรือเป็นแบบเพื่อน ผู้ปกครองและชุมชนทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องเข้ามามีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในทุกกระบวนการ โดยมุ่งเน้นการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาคมากกว่าความร่วมมือที่เป็นพิธีการหรือความร่วมมือที่เกิดจากฝ่ายผู้ปกครอง ชุมชนเป็นฝ่ายให้และโรงเรียนเป็นฝ่ายรับฝ่ายเดียวเป็นการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน เป็นการเรียนรู้ร่วมกัน

2. ความคิดเห็นในการสร้างสัมพันธภาพที่เหมาะสมโดยตั้งอยู่บนพื้นฐานความเป็นตัวของตัวเองยอมรับความแตกต่างของบุคคล เป็นความสัมพันธ์ที่เป็นไปตามธรรมชาติมากกว่าเป็นแบบทางการ และควรเป็นความสัมพันธ์แบบสองทาง มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นได้อย่างเต็มที่ซึ่งจำเป็นต้องมีการฝึกทักษะในการสื่อสาร การยอมรับความคิดเห็นต่างๆ การเรียนรู้ร่วมกันการสร้างสัมพันธภาพอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ

3. การสื่อสารข้อมูลการสื่อสารสองทางทำให้เกิดความร่วมมือที่มีประสิทธิภาพ ข้อมูลข่าวสารต้องเป็นข้อมูลจริง โปร่งใส มีการใช้การสื่อสารหลายๆ รูปแบบ มีความจริงใจใช้ภาพที่ง่ายไม่เป็นทางการและมีการสื่อสารที่สม่ำเสมอ

วันชัย วัฒนศัพท์ (2548, หน้า19) เสนอทฤษฎีการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นว่าเป็นกระบวนการมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นของประชาชน เป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวมเพื่อจะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้นและได้รับการสนับสนุนจากสาธารณชนซึ่งเป้าหมายของกระบวนการการมีส่วนร่วมของประชาชนก็ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์หลัก 3 ประการคือ 1) การให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน 2) ให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายของรัฐ และ 3) มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกๆ คน

จากแนวคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การแสดงความคิดเห็น เป็นกระบวนการแสดงความคิดเห็นของบุคคล กลุ่มบุคคล หรือประชาชน ซึ่งเป็นกระบวนการสื่อสารสองทางที่มีเป้าหมายโดยรวม เพื่อจะให้เกิดการตัดสินใจที่ดีขึ้น มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมในการคิด วางแผนกำหนด ยุทธศาสตร์ การปฏิบัติ การประเมินผล และการรับผิดชอบร่วมกัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อต้องการให้ข้อมูลข่าวสารต่อสาธารณชน ต้องการให้สาธารณชนแสดงความคิดเห็นต่อโครงการที่นำเสนอหรือนโยบายของรัฐและมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุดสำหรับทุกๆ คน

ผู้บริหารสถานศึกษา

ผู้บริหารสถานศึกษาควรเป็นบุคคลที่พร้อมด้วยคุณลักษณะอันจำเป็นในการบริหารจัดการที่ถูกต้องเฉพาะด้วยประสบการณ์ส่วนหนึ่งและต้องได้รับการลับให้คมด้วยการฝึกฝนและพัฒนาตนเองเพื่อให้การบริหารจัดการสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมายทุกประการ

1. ความหมายของผู้บริหารสถานศึกษา

ปราณี ริวทอง (2550, หน้า 12) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ใช้ศิลปะและวิธีการต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานด้วยความสามารถโดยเป็นผู้นำทางวิชาการ และประสานงานกับผู้ร่วมงานในการจัดการศึกษาให้องค์การประสบผลสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเป็นที่ยอมรับทั้งในองค์การภายในและภายนอกสถานศึกษา

สมพร แพร่ม้วน (2551, หน้า 13) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษา โดยการนำสถานศึกษา ให้บรรลุผลสำเร็จตามภารกิจองค์กร ซึ่งจะต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ มีจรรยาบรรณ มีคุณธรรม และคุณลักษณะเฉพาะใช้กระบวนการบริการที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากร และองค์กร ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

สุนทร โคตรบรรเทา (2551, หน้า 2) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ทำให้บุคคลทางการศึกษาตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมกันทำงานให้บรรลุเป้าหมายของสถานศึกษา

ศศิทิพ ทิพโม (2552, หน้า 14) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่รับผิดชอบการบริหารสถานศึกษา ตั้งแต่การศึกษาปฐมวัยจนถึงระดับอุดมศึกษาที่ต่ำกว่าปริญญา เป็นผู้ที่ใช้ศิลปะและวิธีการต่าง ๆ ในการปฏิบัติงานด้วยความสามารถ เป็นผู้นำพาโรงเรียนให้บรรลุความสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

อนันท์ งามสะอาด (2552, ย่อหน้า 3) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่สามารถจัดการกระบวนการของการทำงานและการใช้ทรัพยากรเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ขององค์กรที่ตั้งไว้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยมีการวางแผน การจัดองค์การ การสั่งการและการควบคุม เพื่อเป็นเครื่องมือในการบริหารความสามารถของผู้บริหาร สามารถวัดได้จากประสิทธิผลและประสิทธิภาพของงานที่เกิดขึ้น

เพ็ญพิชญา ภาไอโถง (2552, หน้า 21) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ดำเนินการต่าง ๆ เพื่อให้บุคคลกลุ่มหนึ่ง (นักเรียน) ได้เจริญงอกงามไปสู่จุดประสงค์ที่ต้องการ โดยกำหนดให้คนกลุ่มหนึ่ง (ครู) เป็นตัวแทนในการดำเนินการ

ณัฐยานัน โปธิชาธาร (2553, หน้า 12) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้ที่ดำรงตำแหน่งสูงสุดในสถานศึกษา มีหน้าที่บริหารสถานศึกษาให้สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษาที่กำหนดไว้ในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานโดยอาศัยกระบวนการ การบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่าย ทุกสถาบัน และทุกองค์การที่เกี่ยวข้องทั้งภายนอกสถานศึกษา

จิรวัดณ์ ฟุ้งสุข (2553, หน้า 8) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ทำหน้าที่การปฏิบัติงานในตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษาอยู่ในสถานศึกษาของรัฐและเอกชน ที่มีความรู้ ความสามารถ และมีคุณลักษณะในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อนำพาศึกษาในสถานศึกษาให้พร้อมที่จะดำเนินการจัดการศึกษาให้บรรลุเป้าหมาย

จรัล เลิศจามิกร (2554, หน้า 11) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่มีหน้าที่ในการกำหนดทิศทางการทำงาน วางแผน กำกับ ติดตาม และประเมินความสำเร็จของงานในสถานศึกษาให้บรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

แบรดฟอร์ด, และโคเฮน (Bradford, & Cohen, 1984, p.27) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคคลที่ได้รับการเคารพยำเกรงจากคนที่อยู่แวดล้อมเปรียบเสมือนเป็นแบบอย่างที่ดีเลิศสำหรับการดำรงชีวิตซึ่งสามารถให้ความช่วยเหลือและคำแนะนำต่าง ๆ แก่บุคคลเหล่านั้นได้

กรีนนี่ (Greene, 1992, pp.16-18) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ผู้มีบทบาทที่ต่างกันออกไปไม่ว่าจะอยู่ในสำนัก หน่วยงาน หรือในโรงเรียนจะเปลี่ยนบทบาทไปตามสถานการณ์ สำหรับผู้บริหารโรงเรียนต้องทำหน้าที่เป็นทั้งผู้ต้องคอยควบคุมดูแลและบริหารงานภายในโรงเรียนให้ครอบคลุมทุกด้าน โดยใช้ความสามารถส่วนบุคคลบริหารงานที่จะสร้างบรรยากาศในการทำงานให้ทุกคนยอมรับศรัทธาและส่งผลให้ผู้ร่วมงานมีความมุ่งมั่นทำงานอย่างเต็มศักยภาพและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ยุกัล (Yukl, 2001, p.132) กล่าวว่า ผู้บริหาร หมายถึง บุคคลที่มากด้วยพลังอำนาจ เป็นบุคคลที่มีพลังขับเคลื่อนเพื่อชัยชนะและเป็นบุคคลที่มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดำเนินชีวิตอยู่เสมอ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง บุคลากรวิชาชีพที่จะนำสถานศึกษาให้บรรลุความสำเร็จตามภารกิจและบทบาทหน้าที่ โดยใช้ทั้งศาสตร์และศิลป์ในการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2. ความสำคัญของผู้บริหารสถานศึกษา

เพ็ญพิชญา ภาโอโถง (2552, หน้า 22) กล่าวว่า การบริหารจัดการสถานศึกษานั้น ผู้บริหารมีความสำคัญยิ่งเพราะสถานศึกษาเป็นจุดเริ่มต้นและจุดสุดท้ายของประชากรส่วนใหญ่ของประเทศ ผลของการบริหารโรงเรียนจะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อการพัฒนาคนและประเทศชาติ ในการบริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาถือว่าผู้บริหารเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อกระบวนการบริหาร ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถและปฏิบัติงานตามหน้าที่ในการบริหาร มุ่งที่จะดำเนินงานโดยใช้ทรัพยากรและเวลาน้อยที่สุด แต่งานบรรลุเป้าหมายมีคุณภาพสูงสุด

ณัฐธยาน์ โปธิ์ชาธาร (2553, หน้า 13) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำสูงสุดของสถานศึกษา มีหน้าที่จัดการศึกษาโดยใช้ทรัพยากรทั้งหมดที่มีอยู่ในสถานศึกษาโดยอาศัยกระบวนการบริหารจัดการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำองค์การ และการควบคุมทรัพยากรขององค์การ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายตามที่สถานศึกษากำหนดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยการได้รับความร่วมมือร่วมใจจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง

พิชญาภา ชันทอง (2554, หน้า 37) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีความสำคัญที่จะนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ เพราะเป็นผู้ที่ได้รับการมอบหมายจากผู้บังคับบัญชาให้เป็นผู้ใช้อำนาจหน้าที่และทำหน้าที่บริหารทรัพยากรต่าง ๆ ที่มีอยู่อย่างจำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ และการเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีนั้น จะต้องเข้าใจสภาพปัจจุบันปัญหาและความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน เพื่อสามารถกำหนดนโยบายและวางแผนการดำเนินงานให้สอดคล้องกับความต้องการของสถานศึกษาและชุมชน บังเกิดผลดีและมีประสิทธิภาพ รวมทั้งต้องรู้จักศาสตร์และศิลป์ในการบริหารงาน อันจะนำมาซึ่งความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หลักของสถานศึกษา

จำลอง นักพ็อน (2555, ย่อหน้า 3) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีความหมายลึกซึ้งและสมบูรณ์ในตัวเอง สามารถแสดงพฤติกรรมในการบริหารงานให้บรรลุเป้าหมาย และได้ผลลัพธ์ของงานที่ยอดเยี่ยม ได้ผลลัพธ์ที่เป็นผลผลิตที่มีคุณภาพ การที่จะระบุว่าผู้บริหารสถานศึกษามีประสิทธิภาพอย่างแท้จริง ควรจะมีศักยภาพเช่นไรนั้นอาจจะทำไม่ได้ เนื่องจากมีองค์ประกอบในหลายมุมมองที่นักวิชาการที่มีชื่อเสียงด้านการบริหารต่างก็มีความเชื่อ และมุ่งเน้นในศักยภาพของผู้บริหารสถานศึกษาตามแนวความคิดของตนเองในด้านใดด้านหนึ่ง

สุภัททา พิณฑะแพทย์ (2555, ย่อหน้า 4) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีสิ่งสำคัญในอันที่จะบริหารจัดการสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายมี 2 ประการดังนี้ 1) มีคุณสมบัติทั่วไป ได้แก่ มีความรับผิดชอบสูง มีความขยันหมั่นเพียร มีความอดทน อุตสาหะ มีความซื่อสัตย์สุจริต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ กระตือรือร้นในการทำงาน มีทักษะในการวินิจฉัยสั่งการ มีการรักษาระเบียบวินัยที่ดี มีความตรงต่อเวลา การบริหารเวลา มีบุคลิกภาพดี และ 2) มีคุณสมบัติด้านมาตรฐานความรู้ และประสบการณ์วิชาชีพ พระราชบัญญัติสภาครู และบุคลากรทางการศึกษา พ.ศ. 2546 มาตรา 43 ได้กำหนดให้ “วิชาชีพครู ผู้บริหารสถานศึกษา และผู้บริหารการศึกษา เป็นวิชาชีพควบคุม” และ “ห้ามมิให้ผู้ใดประกอบวิชาชีพควบคุม โดยไม่ได้รับอนุญาต ตามพระราชบัญญัตินี้” ด้วยเหตุผลดังกล่าว ผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนจึงต้องมีใบประกอบวิชาชีพผู้บริหารสถานศึกษา และต้องมีมาตรฐานความรู้ และประสบการณ์วิชาชีพ ตามข้อบังคับคุรุสภาว่าด้วยมาตรฐานวิชาชีพ และจรรยาบรรณวิชาชีพ พ.ศ.2548 : สำนักงานมาตรฐานวิชาชีพ สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา 2548

ธงชัย สันติวงษ์ (2555, ย่อหน้า 3) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้ที่ปฏิบัติหน้าที่โดยมีหลักเกณฑ์ มีหลักวิชาการมาประยุกต์กับความสามารถ และมีการใช้ยุทธศิลป์คู่กันไปกับยุทธศาสตร์ ทั้งนี้ภายใต้สภาพโลกาภิวัตน์ที่เปลี่ยนแปลงฉับไว ผู้บริหารจึงต้องเก่งกว่ายุคก่อนๆ คือ แทนที่จำทำแต่การจัดการองค์การภายในเป็นส่วนใหญ่นี้ให้มีระบบ และดำเนินการไปได้ราบรื่น แล้วจะต้องสามารถเผชิญและเอาชนะวิกฤติต่างๆ ได้ด้วย

วิชัย แหวนเพชร (2555, ย่อหน้า 5) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษา ควรมีคุณลักษณะที่จำเป็นในการบริหารที่ถูกบ่มเพาะด้วยประสบการณ์ส่วนหนึ่งและต้องได้รับการลับ

ให้คมด้วยการฝึกฝนและพัฒนาตนเองเพื่อการเข้าสู่การเป็นนักบริหารการศึกษาที่แท้จริง มีความตระหนักรู้ในบริบทของการเป็นนักบริหารทั้งด้านความรู้ การศึกษา บุคลิกภาพ คุณธรรม และพัฒนาตนเองให้รู้เท่าทันเหตุการณ์อยู่เสมอ ดังที่มีคำกล่าวที่ว่า พัฒนาชาติให้พัฒนาที่คน พัฒนาคนให้พัฒนาที่การศึกษา พัฒนาการศึกษาก็พัฒนาที่ผู้บริหารสถานศึกษาและครูอาจารย์

ไฮมัน, สก๊อต, และคอนเนอร์ (Haimann, Scott, & Connor, 1985, p.422) กล่าวว่า ผู้บริหารต้องมีความสามารถในการทำงานและคุณสมบัติหลายอย่างรวมกันตามที่หน่วยงานต้องการจึงจะบริหารงานให้เกิดผลดี จะเห็นได้ว่าผู้บริหารที่ขาดความสามรถย่อมจะขาดความเชื่อถือจากผู้ใต้บังคับบัญชา อันเป็นต้นเหตุแห่งปัญหาของการบังคับบัญชาในที่สุด ความสามารถในการทำงานของผู้บริหารนอกจากจะก่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใสจากผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไปแล้ว ยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการนำองค์กรไปสู่เป้าหมายตามวัตถุประสงค์

คอนเจอร์ (Conger, 1989, p.79) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะทำหน้าที่ของผู้นำทางการศึกษาในการวางนโยบายในเรื่องโปรแกรมทางการศึกษาและกระบวนการสอน บุคลากร นักเรียน ครูอาจารย์ การเงิน และงานธุรการต่าง ๆ

ฮอย, และมิสเกล (Hoy, & Miskel, 1996, p.222) กล่าวว่า ผู้บริหารเป็นผู้ที่มีความสามารถ มีความรับผิดชอบ มีส่วนร่วมและให้ความร่วมมือกับสังคมด้วยดี

สรุปได้ว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหัวใจในการปฏิรูปการศึกษาและเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำพาสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศในการบริหารจัดการ โดยใช้กระบวนการบริหารที่เน้นการมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

3. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษา

ยงยุทธ เกษสาคร (2552, หน้า 40) กล่าวว่า โดยธรรมชาติบทบาทของผู้บริหารจะให้ความสำคัญกับความมั่นคง และความมีประสิทธิภาพขององค์การผู้บริหารจึงต้องแสดงพฤติกรรมผู้นำทั้งการวางแผนและการจัดสรรทรัพยากรทางการบริหารต่าง ๆ

ทิพวรรณ ชมพูพันธ์ (2552, หน้า 15) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องแสดงบทบาทในด้านการเป็นผู้ให้การสนับสนุนส่งเสริมในด้านการพัฒนาครู การมีส่วนร่วม การจัดสรรทรัพยากร และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ตลอดจนการส่งเสริมด้านการวิจัย และนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ มีการนิเทศติดตามผลการแก้ปัญหาและตัดสินใจ การเสริมสร้างขวัญกำลังใจ การประชาสัมพันธ์ เพื่อให้หน่วยงานหรือองค์การบรรลุเป้าหมายตามที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

จารุณี ดวงแก้ว (2553, หน้า 21) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการเสริมสร้างสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นในสถานศึกษา เป็นการเสริมสร้างความมีประสิทธิภาพของสถานศึกษา การเสริมสร้างการเป็นผู้นำแห่งการเปลี่ยนแปลง การเสริมสร้างกระบวนการบริหาร

หลักสูตรและการสอนที่มีประสิทธิภาพและการเสริมสร้างการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เต็มศักยภาพและเกิดประโยชน์สูงสุด

ณัฐธยาน์ โพธิ์ชาธาร (2553, หน้า 17) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทในการกำหนดนโยบายของสถานศึกษา จัดโครงสร้างสถานศึกษา และเป็นผู้นำทางวิชาการ มีทักษะความคล่องตัวในการบริหารงานด้านวิชาการ การบริหารงานบุคลากร การบริหารงานงบประมาณ การบริหารงานทั่วไป สร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร และส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาบุคลากรในการจัดทำวิจัย จัดการทรัพยากรในชุมชนเพื่อก่อประโยชน์ให้กับสถานศึกษา สร้างความร่วมมือระหว่างสถานศึกษากับชุมชน เพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพ

จรัล เลิศจามิตร (2554, หน้า 14) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้นำการพัฒนาสถานศึกษาในทุกๆ ด้าน วางแผนการปฏิบัติงาน กำหนดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสิทธิภาพของผู้เรียนและบุคลากรในสถานศึกษา อำนวยความสะดวกให้กับครูในการทำงาน สร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและสังคมบริเวณสถานศึกษา

พลสันต์ โพธิ์ศรีทอง (2555, ย่อหน้า 6) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีบทบาทอย่างน้อย 3 ประการที่จะสามารถนำองค์กรสู่ความสำเร็จได้มี 3 ประการคือ 1) มีความรู้อย่างแท้จริงในเรื่องที่ทำ รู้หลักวิชา รู้เหตุ รู้ผล ที่ไปที่มาของเรื่องที่ทำอย่างรอบด้าน และสามารถคาดคะเนเพื่อหาแนวทางแก้ไขได้ ในกรณีที่มีเหตุผิดปกติ 2) มีความสามารถในการประยุกต์ความรู้ไปใช้ได้เหมาะสม ความสามารถนี้จะเกิดขึ้นได้จากประสบการณ์ ไหวพริบ ปฏิภาณ จนกลายเป็นความเชี่ยวชาญพิเศษที่คนทั่วไปไม่มี และ 3) มีความสามารถในการประสานสัมพันธ์ที่ดีกับผู้รับบริการ สื่อสารความเข้าใจได้ดี มีการสนทนาที่สร้างสรรค์ รู้จักอดทนอดกลั้น เพื่อจะได้ทำผลงานที่ตอบสนองความต้องการให้ถูกต้อง

สุภัททา ปิณฑะแพทย์ (2555, ย่อหน้า 5) กล่าวว่า ในการบริหารจัดการองค์กร โดยเฉพาะหน่วยงานทางการศึกษา และสถานศึกษานั้น ปัจจัยหนึ่งที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินงานภายในองค์กร คือ การมีผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ ความสามารถ และทักษะในการบริหารโดยเฉพาะอย่างยิ่งการมีภาวะผู้นำของผู้บริหารที่จะสามารถนำพาองค์กรให้มีความเป็นหนึ่งใจเดียวกัน สามารถปฏิบัติงานเพื่อมุ่งไปสู่เป้าหมายที่ตั้งไว้ร่วมกันได้ ภาวะผู้นำเปรียบเสมือนอาวุธประจำกายของผู้บริหารสถานศึกษา และผู้นำที่จะเป็นนักบริหาร การศึกษามีอาชีพที่จะสามารถสร้างอำนาจชักนำและมีอิทธิพลเหนือกว่าผู้อื่น ตัวชี้วัดการนำของผู้บริหารสถานศึกษาที่ได้ชื่อว่ามืออาชีพ คือ ผลสัมฤทธิ์ และประสิทธิภาพของงานนั่นเอง

โคทส์ (Coats, 1986, pp.151-152) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการบริหารการศึกษา 3 ประการ คือ 1) บทบาทในฐานะผู้บริหาร ผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงความเป็นผู้นำโดยมีพฤติกรรมที่เหมาะสมทั้งพฤติกรรมมุ่งงานและพฤติกรรมมุ่งคน 2) บทบาทในฐานะผู้นำทางวิชาการ ต้องพัฒนาบุคลากรในหน่วยงานให้มีทักษะ ความรู้และความสามารถในการปฏิบัติงาน และ 3) บทบาทในฐานะผู้นำกลุ่มเป็นผู้นำในการทำงานให้ประสบความสำเร็จ

และมีบทบาทในการสร้างกลุ่มและทำให้กลุ่มคงอยู่ต่อไป สร้างความกลมเกลียวสมานฉันท์ในกลุ่ม ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ของผู้บริหารการศึกษา

กิบสัน, และดอนแนลลี่ (Gibson, & Donnelly, 1988, p.105) กล่าวว่า บทบาทของผู้บริหารสถานศึกษา ประกอบด้วย 1) เป็นผู้กำหนดนโยบายของสถานศึกษา 2) เป็นผู้กำหนดหน้าที่และมอบหมายงานให้ผู้ปฏิบัติงาน 3) เป็นผู้ควบคุมดูแลการปฏิบัติงาน และ 4) เป็นผู้ประเมินผลการปฏิบัติงานของสถานศึกษา

เฮอร์เซย์, และบลานชาร์ด (Hersey, & Blanchard, 1993, p.103) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรปฏิบัติหน้าที่ตามบทบาทของกลุ่ม และกิจกรรมโดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ได้แก่ 1) บทบาทด้านบุคคล ได้แก่ บทบาทการเป็นหัวหน้าองค์กรและเป็นผู้นำของหมู่คณะ 2) บทบาทในด้านข้อมูลสารสนเทศ ได้แก่ บทบาทในการเป็นศูนย์กลางของระบบประสาทขององค์กรอันประกอบด้วย การรับข้อมูลข่าวสารที่เป็นปัจจุบันและเป็นรูปธรรมมากที่สุด และ 3) บทบาทในการตัดสินใจ ได้แก่ บทบาทในการเป็นผู้มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ เป็นผู้จัดการกับปัญหาอุปสรรคต่างๆ เป็นผู้จัดความขัดแย้งระหว่างกลุ่มต่างๆ ภายในองค์กร

روبินส์ (Robbins, 1998, pp.72-73) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่มีบทบาทมากที่สุดในการบริหารสถานศึกษา เนื่องจากเป็นบุคคลที่ต้องรู้และรับทราบทุกเรื่องที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานภายในสถานศึกษา และต้องสามารถให้คำแนะนำ แก้ปัญหา และประสานงานภายในสถานศึกษาได้

สเปก (Speck, 1999, p.225) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทในการสร้างสถานศึกษาให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ (learning organization) สร้างสรรค์กระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม การอำนวยความสะดวกต่อการพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอนและการประเมินผล การพัฒนาวิชาชีพ การบริหารงานงบประมาณ การนำเทคโนโลยีมาใช้ และการบริหารการเปลี่ยนแปลง เป็นต้น

แคลเวลล์ (Calwell, 2000, p.130) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นนักบริหารที่มีภาวะผู้นำทางการศึกษาขั้นสูงซึ่งเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของการเป็นนักบริหารมืออาชีพที่สามารถขับเคลื่อนให้งานด้านการศึกษามุ่งสู่จุดมุ่งหมายของการจัดการศึกษา เพื่อสร้างและจุดประกายให้การดำเนินการเป็นไปอย่างราบรื่น และมีประสิทธิภาพสูงสุด ตามศักยภาพขององค์กรหล่อเลี้ยงให้เกิดชุมชน แห่งการเรียนรู้ทั้งในระดับโลกและท้องถิ่น

สรุปได้ว่า บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในปัจจุบันจะต้องเป็นนักบริหารมืออาชีพ รับผิดชอบในการบริหารจัดการ ตั้งแต่การกำหนดนโยบายและวัตถุประสงค์ของสถานศึกษา จัดสรรทรัพยากรทางการศึกษา รักษาวินัยและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ประสานงานกับบุคลากรทุกฝ่ายทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

การจัดการศึกษาในปัจจุบันมีความจำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารสถานศึกษามีอาชีพที่มีความพร้อมด้วยคุณลักษณะทางสติปัญญา เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมองอนาคตของศึกษาอย่างสร้างสรรค์ เป็นผู้นำทางวิชาการที่เข้มแข็ง เป็นผู้ประสานชุมชนที่ดีและเป็นผู้อำนวยความสะดวกที่เชี่ยวชาญจึงสามารถนำองค์กรให้ประสบความสำเร็จตามความมุ่งหมายที่คาดไว้

1. ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ล้วน สายยศ, และอังคณา สายยศ (2546, หน้า 39-40) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะของบุคคลที่ต้องการให้มีหรือเกิดขึ้นในบุคคลที่ปรารถนา คุณลักษณะนี้จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 3 ด้าน คือ 1) พุทธิพิสัย เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้มีคุณลักษณะด้านความสามารถทางสติปัญญา 2) จิตพิสัย เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้มีคุณลักษณะด้านความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ อารมณ์ และคุณธรรม และ 3) ด้านทักษะพิสัย เป็นพฤติกรรมที่มุ่งเน้นให้มีคุณลักษณะด้านความสามารถในเชิงปฏิบัติการ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2548, หน้า 7) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการในด้านการมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม บุคลิกลักษณะนิสัยที่ดีงาม

สิทธิชัย เครือทิวา (2548, หน้า 34) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่ปรากฏออกมาให้เห็นและเป็นไปตามความต้องการหรือความมุ่งหมายของคนทั่วไป

ณรงค์ ศิลปาภรณ์ (2549, หน้า 6) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะท่าทาง บุคลิกภาพและพฤติกรรม การปฏิบัติที่ดีของผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งแสดงออกให้ปรากฏ หรือการรับรู้ของผู้อื่นใน 5 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านภาวะผู้นำ 2) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 3) ด้านบุคลิกภาพ 4) ด้านการบริหารงานสถานศึกษา และ 5) ด้านทักษะการบริหาร

พรพิมล นียมพันธ์ุ (2550, หน้า 11) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง ลักษณะส่วนตัวหรือพฤติกรรมที่แสดงออกมาของบุคคลแต่ละบุคคลที่บ่งบอกถึงลักษณะประจำตัวของบุคคลเหล่านั้นให้ปรากฏแก่ผู้อื่น

สรวงธร นาวาผล (2551, หน้า 1) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง คุณลักษณะบุคลิกของบุคคลที่ต้องการให้เกิดขึ้นอันเป็นคุณลักษณะที่สังคมต้องการให้เกิดขึ้นในสังคมและประเทศ

เพิ่มศักดิ์ เพิ่มประยูร (2552, หน้า 22) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมที่เกิดกับบุคคลใดบุคคลหนึ่งที่ปรารถนา จะเป็นการแสดงออกให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในด้านต่างๆ อาทิ ความสามารถทางสติปัญญา ความรู้สึกนึกคิดทางจิตใจ อารมณ์ คุณธรรมหรือก่อให้เกิดคุณลักษณะด้านความสามารถในเชิงปฏิบัติการ

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกเฉพาะบุคคลที่ปรารถนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมด้านต่าง ๆ และเป็นไปตามความต้องการหรือความมุ่งหมายของบุคคลทั่วไป

2. คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

2.1 ความหมายของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

วชิราพันธ์ แดงทิพย์ (2548, หน้า 6) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ลักษณะประจำตัวของผู้บริหารสถานศึกษาที่ทำให้ผู้บริหารสถานศึกษาแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ตามบทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาและเอื้ออำนวยต่อการบริหารงาน และพัฒนาการศึกษาประกอบด้วยคุณลักษณะด้านผู้นำ ด้านวิชาการ และด้านการตัดสินใจ

มงคล มีทอง (2549, หน้า 48) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง คุณสมบัติจำเป็นจะต้องมีประจำตัวเสมอสำหรับผู้บริหารหรือหัวหน้าในองค์กร เพราะการเป็นผู้บริหารที่ดีนั้น เป็นการสร้างศรัทธาความเลื่อมใสให้แก่ผู้ร่วมงานและบุคคลทั่วไป และยังเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งที่จะนำองค์กรหรือหน่วยงานนั้น ๆ ไปสู่จุดมุ่งหมายและความเจริญก้าวหน้าทั้งในปัจจุบันและอนาคต

เกริกฤทธิ์ ต่อฤทธิ์ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกถึงความเป็นผู้บริหารที่เหมาะสมประกอบด้วย การมีภาวะผู้นำ ความโดดเด่นทางด้านบุคลิกภาพ ประสิทธิภาพทางการสื่อสาร และศักยภาพทางด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ

ปรารภ หลงสมบุญ (2552, หน้า 14) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกของผู้บริหารที่เกิดจากการเรียนรู้ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานให้สำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพ ประกอบด้วยคุณลักษณะด้านลักษณะทางกาย (physical characteristics) ภูมิหลังทางสังคม (social background) สติปัญญา (intelligent and ability) บุคลิกภาพ (personality) ลักษณะที่เกี่ยวกับงาน (task - related characteristics) ลักษณะทางสังคม (social characteristics)

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 32) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกอย่างเฉพาะตัวของผู้บริหารที่โดดเด่นต่างจากผู้อื่นในองค์กร เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าบุคลิกภาพ (personality) ซึ่งบุคลิกภาพจะมี 2 ส่วนคือ บุคลิกภาพภายนอกและบุคลิกภาพภายใน ผู้บริหารที่มีบุคลิกภาพดีนั้นจะต้องดีทั้งภายนอกและภายใน เช่น แต่งกายเรียบร้อย ทำทางดี กระปรี้กระเปร่า นิสัยใจคอหน้าคบ เอื้อเฟื้อ เห็นอกเห็นใจผู้อื่น โดยคุณลักษณะที่ผู้บริหารควรมีไว้อย่างยิ่งย่น คือ การมีสุขภาพอนามัยที่ดี เป็นคนที่แสวงหาความรู้ได้อย่างสม่ำเสมอ การเป็นคนที่ไม่เสียสละเพื่อผู้อื่นและสังคม การเป็นนักพูดและนักฟังที่ดี และเป็นคนที่มีคุณธรรมและจริยธรรม

ฟิลลิเกียน, และแวนนากัน (Pellegrino, & Varnhagan, 1985, p.1) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ศักยภาพทางความรู้หรือทักษะที่ช่วยให้ผู้บริหารปฏิบัติตนได้สำเร็จ

ฮอดเกตต์ส (Hodgetts, 1999, pp.256 – 258) กล่าวว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาว่า หมายถึง ลักษณะพิเศษหลายประการที่ปรากฏในตัวบุคคล จะมีความสัมพันธ์ในการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ คุณลักษณะพิเศษของบุคคลที่จะมีส่วนสำคัญในการเสริมสร้างความเป็นผู้บริหารดังกล่าวมี 5 ประการดังนี้ 1) การมีสติปัญญาเหนือผู้อื่น 2) การมีความมั่นคงทางอารมณ์ 3) การรู้จักใช้แรงจูงใจ 4) การมีทักษะในการแก้ปัญหา และ 5) การมีทักษะในการบริหาร

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง พฤติกรรมของผู้บริหารที่จะแสดงออกถึงความเป็นนักการศึกษามืออาชีพที่จะนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จในการบริหารและการจัดการศึกษาตามแนวทางที่ได้กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2 ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

ธีระ รุญเจริญ (2545, หน้า 63) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาต้องแสดงพฤติกรรมต่อความรวดเร็วในการเปลี่ยนแปลง ทั้งในด้าน เศรษฐกิจ สังคม และเทคโนโลยี ก่อให้เกิดความสลับซับซ้อนและปัญหาอย่างไม่ที่สิ้นสุด ในการดำเนินการในสถานการณดังกล่าว จำเป็นต้องอาศัยผู้บริหารที่มีวิสัยทัศน์ ความรู้ ความสามารถ และมีคุณธรรม จริยธรรม จึงจะทำให้องค์กรประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

สุมน อมรวิวัฒน์ (2547, หน้า 1) กล่าวว่า ความสำคัญของคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นหัวใจของการปฏิรูปการศึกษาตามแนวพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 คือการปฏิรูปการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษาครั้งนี้จึงอยู่ที่โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นสำคัญ บุคคลสำคัญที่จะทำให้สถานศึกษาประสบผลสำเร็จดังกล่าวได้ คือผู้บริหารสถานศึกษา ซึ่งจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความเข้าใจและให้ความสำคัญกับการบริหารงานวิชาการเป็นอันดับแรก เพื่อส่งเสริมสนับสนุนให้ครู อาจารย์ในสถานศึกษาของตนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามแนวปฏิรูปการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

วิจารณ์ พานิช (2548, หน้า 49-50) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษานั้นมีความสำคัญ เนื่องจากต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีภาวะเป็นผู้นำโดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเป็นประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์กับทุกคน เป็นนักประสานงานที่ดี บริหารแบบมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ และครองตนดี มีความโปร่งใส จึงจะสามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของผู้อื่น

จารุณี ดวงแก้ว (2553, หน้า 26) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญ เนื่องจากผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีภาวะผู้นำ โดยเฉพาะอย่างยิ่งต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ มีความเป็นประชาธิปไตย มีมนุษยสัมพันธ์กับทุกคน เป็นนักประสานงานที่ดี บริหารงานแบบมีส่วนร่วม มีความรู้เรื่องเทคโนโลยีสารสนเทศ และครองตนดี มีความโปร่งใส จึงจะสามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่เป้าหมาย เป็นที่ยอมรับและศรัทธาของผู้อื่น

เคลมเมนท์, และริชาร์ด (Clement & Richard, 1992, pp.24-25) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความสำคัญเนื่องจากการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพนั้นจะต้องพิจารณาเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารที่จะช่วยสนับสนุนให้องค์กรมีประสิทธิภาพ ได้แก่ การมีทัศนคติที่ดีของผู้บริหาร การปฏิบัติงานต้องมีคุณธรรม มีความยืดหยุ่น และมีความเชื่อมั่นในตนเองจนสามารถนำพาสถานศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศได้

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำให้เกิดขึ้นในตัวผู้บริหารสถานศึกษาทุกคนเพราะจะเป็นผลต่อความสำเร็จหรือประสิทธิภาพของการบริหารจัดการศึกษาโดยตรง คุณลักษณะดังกล่าว อาจประกอบไปด้วย การมีวิสัยทัศน์ มีความเชื่อมั่น เห็นคุณค่าของตนเองและผู้ใต้บังคับบัญชา ซื่อสัตย์ จริงใจ มีความสามารถกระตุ้นและจูงใจให้เกิดความรักความผูกพันในสถานศึกษา มีลักษณะเป็นผู้บริหารแบบประชาธิปไตย จะให้ความสำคัญให้เกิดเกียรติและเคารพในศักดิ์ศรีของผู้ใต้บังคับบัญชา

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

กวี วงศ์พุ่ม (2542, หน้า 10) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จนั้น ต้องประกอบด้วย 4 ปัจจัยดังนี้ 1) มีความฉลาด ผู้นำจะต้องมีความฉลาด คิดทันต่อเหตุการณ์ มีความคิดริเริ่มที่จะสร้างสรรค์งานใหม่ๆ ที่ทันสมัยอยู่เสมอ มีความฉลาดและมีไหวพริบ สามารถจูงใจผู้ร่วมงานให้เกิดความร่วมมือร่วมใจได้ 2) ความเจริญวัยทางสังคม ผู้นำต้องคลุกคลีกับคนจำนวนมากจึงทำให้เกิดประสบการณ์ต่างๆ เกิดความรอบรู้กว้างขวาง มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักควบคุมอารมณ์และมีความสามารถนำกลุ่มได้ 3) มีความต้องการประสบความสำเร็จ ผู้นำที่ดีจะต้องมีความกระตือรือร้นที่จะให้งานที่ตนรับผิดชอบบรรลุผลสำเร็จ ต้องสร้างแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับตนเองอยู่เสมอ เพื่อให้ทำงานอย่างจริงจังจนงานบรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมาย และ 4) ทัศนคติทางด้านมนุษยสัมพันธ์ เป็นบุคคลที่ทุกคนยอมรับเพราะจะสำเร็จได้ต้องอาศัยความร่วมมือจากเพื่อนร่วมงาน ผู้นำจึงต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ดี และมันสร้างมนุษยสัมพันธ์กับบุคคลอื่นอย่างสม่ำเสมอ

ชาญชัย อาจินสมอาจารย์ (2544, หน้า 97-101) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการได้นั้น ควรประกอบด้วย ปัจจัยสำคัญ 6 ประการดังนี้ 1) ลักษณะทางกาย ผู้นำควรมีลักษณะว่องไว สง่างาม สุขภาพดี มีบุคลิกภาพที่มีเสน่ห์ แต่งตัวง่าย ๆ มีรสนิยม เสียงพูดชัดเจน และมีอิริยาบถเป็นไปตามธรรมชาติ

2) ลักษณะทางสติปัญญา ควรมีความสามารถในการแปลงแผนให้ผู้อื่นได้ มีความสามารถในการก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ มีทักษะในการปฏิบัติงาน มีความคิดริเริ่ม เข้าใจทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางการศึกษา มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และมีความสามารถในการวางแผนได้เป็นอย่างดีและเป็นระบบ 3) ลักษณะทางอารมณ์ ผู้นำต้องมีอารมณ์มั่นคง ไม่ตื่นตันทง่าย มีความหวัง มีแรงจูงใจสูง สามารถควบคุมอารมณ์ให้มีความอิสระจากการเผชิญหน้าและสามารถเข้าใจอารมณ์ของผู้อื่นได้ดี 4) ลักษณะส่วนบุคคล ผู้นำต้องมีสามัญสำนึก มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเสียสละ เป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ มีความยุติธรรม เคารพในบุคลิกภาพของผู้อื่น มีความเชื่อมั่นในตนเองและอดทนต่อจุดอ่อนของผู้อื่นได้ 5) ลักษณะทางสังคม ผู้นำต้องมีความยุติธรรมและความเสมอภาค มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี สนใจในกิจกรรมของสังคม ให้ความเชื่อถือกับบุคคล มีความซื่อสัตย์ เสียสละเพื่อความก้าวหน้าของสังคมและมีน้ำใจในการให้บริการต่อสังคม และ 6) ลักษณะทางศีลธรรม ผู้นำต้องสามารถแยกแยะสิ่งที่ถูกและผิด มีความเชื่อในค่านิยมประชาธิปไตย มีคุณลักษณะที่ดี มีอุดมการณ์สูง มีจริยธรรมและตระหนักในตัวเองโดยผ่านทางบริการของสังคม

จันทรานี สงวนนาม (2545, หน้า 137) กล่าวว่า ปัจจัยที่เกี่ยวกับอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาประกอบด้วย 4 ประการดังนี้ 1) เป็นผู้ที่มีบุคลิกภาพที่ดี มีคุณธรรม จริยธรรมและเจตคติในการบริหารและจัดการศึกษา ประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการครองตน ครองคน ครองงาน และยึดมั่นในจรรยาวิชาชีพ 2) เป็นผู้ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี มีภาวะผู้นำ ผู้ตามที่ดี มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีวุฒิทางอารมณ์ มีความคิดเป็นประชาธิปไตยและมีการทำงานเป็นทีม 3) มีความรู้ความเข้าใจในการหลักการบริหารการศึกษา ได้แก่ ความรู้ทั่วไปในการบริหารการจัดการศึกษา และความรู้เฉพาะตำแหน่งตามภารกิจของสถานศึกษา และ 4) เป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ในการบริหารจัดการศึกษา ได้แก่ การวิเคราะห์สภาพปัจจุบันและความมุ่งหวังในอนาคต มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และแนวทางพัฒนาการศึกษา

ยงยุทธ เกษสาคร (2552, หน้า 45-48) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาให้สามารถปฏิบัติภารกิจสำเร็จลงได้อย่างประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับปัจจัยหลัก 5 ประการดังต่อไปนี้ 1) ด้านภูมิหลัง การมีความรู้และประสบการณ์ในอดีตจะสามารถช่วยในการปฏิบัติงานได้เป็นอย่างดี จะทำให้ผู้นำสามารถคาดการณ์เกี่ยวกับการบริหารงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขั้นเริ่มต้นกิจการย่อมต้องการผู้นำที่มีประสบการณ์ในการปฏิบัติอย่างกว้างขวาง และเริ่มงานด้วยอาศัยประสบการณ์และทุนซึ่งมีจำกัด ผู้นำจึงต้องมีคุณสมบัติในด้านวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล การตัดสินใจ วินิจฉัยสั่งการ การวางแผนอย่างรัดกุม เพื่อจะได้พิจารณาในการเลือกวิธีการที่ถูกต้องเหมาะสม 2) ด้านสติปัญญา ผู้นำควรมีความสามารถทางด้านสติปัญญาเพราะถือว่าความสามารถเหล่านี้มีความสำคัญต่อการบริหารงานอย่างยิ่ง อาทิ ความสามารถทางด้านภาษา ความสามารถทางด้านการมีเหตุผล ความสามารถในการจดจำ

ความสามารถด้านความรู้ทั่วไป ความสามารถในการวินิจฉัยสั่งการและมีความสามารถในการยืดหยุ่นงานได้เป็นอย่างดี 3) คุณลักษณะทางร่างกาย ผู้นำต้องมีร่างกายสมบูรณ์ เพราะผู้นำที่มีกำลังร่างกายสมบูรณ์จะมีจิตใจที่แข็งแกร่งและการมีสุขภาพที่ดีจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารงานโดยเฉพาะการเป็นที่ยอมรับนับถือของผู้ใต้บังคับบัญชาว่าเป็นผู้มีความเข้มแข็งอดทน ซึ่งผู้ใต้บังคับบัญชาเชื่อกันว่าจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคและนำหมู่คณะในองค์กรได้ดี 4) ด้านบุคลิกภาพ ปัจจัยทางด้านนี้ของผู้นำจะสามารถพิจารณาได้จากความสนใจในหน้าที่ของหัวหน้างาน ผู้ที่มีความสนใจในงานจะทำให้เกิดความกระตือรือร้นและเต็มใจในการปฏิบัติงาน มีแรงจูงใจภายในดี มีความสนใจในงานที่จะทำให้เกิดความรับผิดชอบในการปฏิบัติงาน และ 5) ด้านความเชื่อมั่นในตนเอง ผู้นำต้องมีความเชื่อมั่นในตนเองซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงาน รวมทั้งต้องเป็นผู้บรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ ผู้นำที่ดีที่มีระดับความปรารถนาสูงจะมีการปรับตัวในการปฏิบัติงานมาก ผู้นำจะต้องเป็นผู้มีความปรารถนาแรงกล้าในการที่จะปฏิบัติงานให้ได้ผลเป็นที่น่าพอใจ

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 31) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะประสบความสำเร็จในการบริหารจัดการ ควรประกอบไปด้วย การมีความรู้ ความสามารถ มีคุณธรรม จริยธรรม การเป็นผู้บริหารที่ดีนั้นต้องตระหนักถึงการพัฒนาตนเอง คือ การพัฒนาทักษะทั้ง 3 ประการ ได้แก่ ทักษะทางคตินิยม ทักษะทางเทคนิค และทักษะทางมนุษยสัมพันธ์

สุทธิชัย ปัญญโรจน์ (2555, หน้า 36-38) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษานั้น ควรยึดหลักปัจจัย 4 ประการ ดังนี้ 1) เก่งงาน ผู้นำต้องเป็นบุคคลที่ทำงานเก่ง มีการเรียนรู้และพัฒนาการทำงานของตนเองตลอดเวลา อีกทั้งต้องผ่านประสบการณ์ในการทำงานมานานพอสมควรซึ่งการเป็นผู้นำที่ดีจะต้องเป็นผู้ที่สามารถสอนงานลูกน้องได้เมื่อลูกน้องเกิดปัญหาในการทำงาน 2) เก่งคน เนื่องจากการทำงานของผู้领导ต้องเกี่ยวข้องกับบุคคล โดยเฉพาะกับผู้ใต้บังคับบัญชา ดังนั้น จำเป็นต้องใช้ศิลปะในการทำงานร่วมกัน ต้องเป็นผู้มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นนักสื่อสารที่ดี รู้จักวางตนเป็นแบบอย่างแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ 3) เก่งคิด งานของผู้领导จำเป็นต้องใช้ความคิด โดยเฉพาะงานของผู้บริหารระดับสูง ยิ่งมีความจำเป็นต้องใช้ความคิดมากยิ่งขึ้น ผู้นำจะต้องคิดเรื่องการพัฒนางานอยู่เสมอและเมื่อเกิดปัญหาจะต้องใช้ความคิดในการแก้ไขปัญหาให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี และ 4) เก่งดำเนินชีวิต ผู้นำบางคนมีความสามารถในการบริหารที่เก่งงาน เก่งคน เก่งคิด แต่ขาดทักษะในการดำเนินชีวิตก็อาจทำให้อายุขัยของตนเองสั้นลงได้เหมือนกัน ดังนั้นทักษะในการดำเนินชีวิตจึงมีความสำคัญพอๆ กับทักษะในการทำงาน การเป็นผู้นำที่ดีควรแบ่งเวลาสำหรับดูแลสุขภาพร่างกายสำหรับออกงานสังคม การดูแลครอบครัวและแบ่งเวลาสำหรับการพักผ่อน นั่งสมาธิ เพื่อผ่อนคลายความเครียดที่เกิดจากการสะสมของการทำงาน

ดับริน (Dubrin, 1998, p.460) กล่าวว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาควรมีองค์ประกอบ 8 ประการดังนี้ 1) มีทักษะด้านความรู้คิดหรือความเข้าใจ เป็นทักษะที่ผู้บริหารสามารถใช้ในการคิดแก้ปัญหาโดยเข้าใจโครงสร้างของปัญหาและมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งแวดล้อมกับปัญหาแล้วสามารถแก้ปัญหาได้ 2) มีคุณลักษณะเฉพาะด้านบุคลิกภาพอันเป็นความสามารถในการส่งเสริมให้ผู้บริหารประสบผลสำเร็จในการปฏิบัติงาน 3) มีมนุษยสัมพันธ์กับผู้ใต้บังคับบัญชา ผู้บริหารที่มีประสิทธิผลต้องเป็นบุคคลที่มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี ไม่ถือตัวและพบปะพูดคุยกับผู้ใต้บังคับบัญชาอยู่เป็นนิจ รวมทั้งมีทัศนคติที่ดีต่อผู้ใต้บังคับบัญชาและผู้อื่น 4) มีทักษะด้านความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ได้แก่ บทบาทการเป็นผู้นำในเชิงสัญลักษณ์ เช่น ประธานในพิธีการต่างๆ บทบาทในการแสดงออกในฐานะผู้นำและบทบาทการประสานงานในกลุ่ม เป็นต้น 5) การเป็นตัวอย่างที่ดี กล่าวคือ ต้องเป็นตัวอย่างในแง่บวกแก่ผู้ใต้บังคับบัญชาทั้งในด้านความซื่อสัตย์ การทำงานเป็นทีม ความระมัดระวังในการทำงานและความรอบรู้ทั้งในงานและสิ่งแวดล้อมในตัว เป็นต้น 6) มีสัมผัสที่อ่อนไหว กล่าวคือ มีความคล่องตัว หลากหลาย สามารถเข้าถึงหรือรู้จักใจผู้ใต้บังคับบัญชาตลอดจนการหลีกเลี่ยงการใช้ถ้อยคำในลักษณะที่ถากถางเยาะเย้ยผู้ใต้บังคับบัญชา การแสดงพฤติกรรมข่มขู่คุกคามผู้บริหารประเภทนี้จะเป็นผู้ที่มีจิตใจละเอียดอ่อน มีความรู้สึกเห็นอกเห็นใจหรือเอาใจเขามาใส่ใจเราอยู่ตลอดเวลา 7) มีความคาดหวังที่คงเส้นคงวา ผู้บริหารที่มีความคาดหวังสูงอยู่ตลอดเวลาในทางที่เจริญก้าวหน้า ยอมรับความคาดหวังที่สูงไว้เพื่อก้าวไปสู่จุดหมาย ไม่ทำงานไปวันๆ โดยปราศจากความคาดหวัง ความคาดหวังสูงที่คงเส้นคงวาดังกล่าวจะนำไปสู่ความเป็นผู้นำที่เปี่ยมไปด้วยประสิทธิภาพและประสิทธิผล และ 8) มีการสนับสนุนผู้ใต้บังคับบัญชา กล่าวคือ เป็นผู้บริหารที่แสดงความเอาใจใส่ต่อความต้องการของผู้ใต้บังคับบัญชา สนับสนุนให้แสดงออกหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเป็นทีม รู้จักใช้กลยุทธ์ในการจูงใจให้ทำงานกับองค์กรด้วยความเต็มใจหรือจูงใจโดยการกระตุ้นและให้คำชมเชยเพื่อเสริมสร้างขวัญและกำลังใจ

สรุปได้ว่า คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาเป็นสิ่งที่ผู้บริหารจะใช้ภาวะผู้นำในการบริหารงานให้ประสบผลสำเร็จจะต้องมีปัจจัยหลายประการมาเกี่ยวข้อง มีลักษณะและคุณสมบัติที่ดีถึงพร้อมซึ่งภูมิรู้และภูมิธรรม สามารถใช้บทบาทหน้าที่ของผู้นำทางการศึกษา กระตุ้นเตือนในการสร้างขวัญและกำลังใจ ประสานงานกับบุคลากรภายในองค์กรและชุมชนเพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่วางไว้ โดยอาศัยเทคนิคที่เป็นศิลปะเข้ามาผสมผสานกับความรู้ทางวิชาการอย่างกลมกลืนและมีประสิทธิภาพ

จากแนวคิดดังกล่าว ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของบุคลากรในโรงเรียนสอนคนตาบอดในประเทศไทย ดังนี้ 1) ด้านคุณธรรม จริยธรรม 2) ด้านการจัดระบบ 3) ด้านวิชาการ 4) ด้านการบริหารจัดการ 5) ด้านสังคมและชุมชน และ 6) ด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร

ขอบข่ายคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษา

1. ด้านคุณธรรมจริยธรรม

1.1 ความหมายของคุณธรรมจริยธรรม

ณรงค์ ศิลปาภรณ์ (2549, หน้า 6) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติตน ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม การรักษาความลับ การไว้วางใจได้ ยึดมั่นในจรรยาบรรณของผู้บริหารสถานศึกษา มีความเมตตากรุณา

ปิยพจน์ ตุลาชม (2549, หน้า 5) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีระเบียบคุณธรรมเป็นที่ตั้ง กล่าวคือ มีความโปร่งใส มีความยุติธรรม ซื่อสัตย์ ไม่คอร์รัปชั่น อดทน อดกลั้น รับทั้งผิดและชอบ เสียสละ และเป็นคนดีของสังคม

มงคล มีทอง (2549, หน้า 51) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามโดยยึดหลักธรรมที่ควรปฏิบัติเพื่อควบคุมกาย วาจา และใจให้ตั้งอยู่ในความดี ความงาม ความถูกต้อง มีความซื่อสัตย์สุจริต เสียสละโดยถือประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

พรพิมล นิยมพันธุ์ (2550, หน้า 7) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การที่ผู้บริหารมีการบริหารงานบุคคลตามแนวคิดของศาสนา และการบริหารจัดการภูมิปัญญาไทย เพื่อพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

นिरภัย จันทร์สวัสดิ์ (2551, หน้า 3) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ต้องถือเอาเป็นหลักเทียบทางสภาพคุณงามความดีทั้งที่อยู่ภายในจิตใจ และที่แสดงออกทางกิริยาที่ควรประพฤติปฏิบัติที่คนในสังคม องค์กรการ หรือส่วนราชการได้ยอมรับนับถือกันมา หรือได้กำหนดร่วมกันขึ้นมาใหม่ และประพฤติปฏิบัติร่วมกัน ยอมรับร่วมกันว่าสร้างประพฤติดะไรเป็นสิ่งดี อะไรเป็นสิ่งชั่ว อะไรถูก อะไรผิด อะไรควรทำ และอะไรไม่ควรทำ

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2551, หน้า 97 – 98) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามและเป็นที่ยอมรับของสังคมจะถูกปลูกฝังอยู่ในจิตสำนึกของบุคคลเป็นความรู้สึกนึกคิดและแสดงออกมาให้เห็นอาทิ ความมีระเบียบวินัย การมีสัมมาคารวะ ความอ่อนน้อมถ่อมตน พุดจาไพเราะ สุภาพ เรียบร้อย ขยันหมั่นเพียรในการทำงาน

ชนาภัทร เกิดประกอบ (2552, หน้า 41-42) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม โดยมีความตั้งมั่นอยู่บนพื้นฐานของความซื่อสัตย์สุจริต ไม่เอารัดเอาเปรียบหรือเห็นแก่ได้และไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นแบบอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่น ๆ โดยไม่ใช้ตำแหน่งหน้าที่การงานแสวงหาผลประโยชน์ให้ตนเองไม่ว่าจะเป็นทางตรงและทางอ้อม

โอภาส อินโสสม (2552, หน้า 6) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ความเชื่อ ค่านิยมและพฤติกรรมที่คนในแต่ละสังคมยึดถือว่าถูกต้อง ดีงาม เป็นสิ่งที่มีค่าควรปฏิบัติ เพราะจะทำให้สังคมมีความสงบเรียบร้อยอยู่ ไม่เกิดปัญหาต่าง ๆ ในสังคมนั้น ๆ

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 32) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในการที่เป็นผู้ที่คิดดี ปฏิบัติดี กล่าวคือมีความซื่อสัตย์สุจริต เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เอาเปรียบผู้อื่น ทำงานโปร่งใส ตรวจสอบได้

ก๊อต (Good, 1980, p.641) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง คุณความดีที่สามารถแสดงออกใน 2 นัย คือ นัยแรก หมายถึง ความดีงามของลักษณะนิสัยหรือพฤติกรรมที่ได้กระทำตามกันมาจนเป็นความเคยชิน ความหมายนัยที่ 2 หมายถึง คุณภาพของบุคคลที่ได้กระทำตามความคิดและตามมาตรฐานของสังคมซึ่งเกี่ยวกับความประพฤติและหลักศีลธรรม

เรสท์ (Rest, 1980, p.6) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง มโนทัศน์เกี่ยวกับความยุติธรรมระหว่างปฏิบัติสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่เกี่ยวกับคุณค่าส่วนตัวของแต่ละคนซึ่งไม่มีผลต่อผู้อื่น เช่น บุคคล ความมุ่งหวังส่วนตัวจะพัฒนาตนเองให้ถึงจุดสูงสุดแห่งศักยภาพของตนเองไม่ถือว่าเป็นคุณค่าทางจริยธรรม (moral value)

โคลเบอร์ก (Kohlberg, 1981, p.5) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติและปฏิบัติในสังคม และทำให้บุคคลมีการพัฒนา จนกระทั่งมีลักษณะพฤติกรรมเป็นของตนเอง มาตรฐานการตัดสินใจของสังคมเครื่องตัดสินว่าการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้น เป็นเรื่องที่ดีหรือถูก

จอห์น (John, 1999, p.28) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม โดยแสดงออกมาด้วยความมั่นใจในตัวเอง เป็นบุคคลที่เปิดเผยรับสภาพต่าง ๆ ได้ มีความซื่อสัตย์ รู้จักวางตัวเป็นผู้นำและมีบุคลิกภาพที่ดี สำหรับในส่วนของงานต้องมีความมั่นคงไว้วางใจได้ รับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น และกล้าตัดสินใจ มีความมุ่งมั่น มีความรับผิดชอบ ยอมรับความผิดพลาด

ไฮด์ (Hyde, 2011, pp.125 – 126) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การศึกษาและการตัดสินใจต่อการกระทำเพื่อให้รู้ว่าผู้คนกระทำตนอย่างไรบนพื้นฐานทางศีลธรรม

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง การประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงาม ก่อให้เกิดความสุขในชีวิต มีการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมที่เหมาะสม อาทิ มีความซื่อสัตย์สุจริต ยุติธรรมและศรัทธาในอาชีพ มีการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี ประพฤติปฏิบัติตามระเบียบวินัยขององค์กร มีความตั้งใจในการปฏิบัติหน้าที่เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม มอบหมายงานตรงกับความรู้ความสามารถอย่างเหมาะสมและยุติธรรม สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และมีจิตสำนึกที่ดีงามต่อการปฏิบัติหน้าที่

1.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านคุณธรรม จริยธรรม

พรพิมล นียมพันธ์ุ (2550, หน้า 15) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความรับผิดชอบในวิชาชีพและมีจริยธรรมและคุณธรรมสำหรับเป็นกรอบแนวคิด ในทางปฏิบัติ ผู้บริหารสถานศึกษาควรประพฤติและปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม เพื่อสร้างศรัทธาโดยการยึดมั่นในธรรมะ ไม่ใช้อำนาจหน้าที่ในทางมิชอบ ไม่ละทิ้งอุดมการณ์โดยหวังผลประโยชน์อันมิควรได้ สังคมจะได้อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

นिरภัย จันท์สวัสดิ์ (2551, หน้า 39) กล่าวว่า หลักคุณธรรมที่แสดงถึงการมีคุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหาร โดยเฉพาะผู้บริหารที่เป็นผู้นำเป็นสิ่งสำคัญสำหรับการทำธุรกิจในยุคโลกาภิวัตน์ เพราะคุณธรรมของนักบริหารเป็นต้นแบบของการประพฤติปฏิบัติตนของคนในองค์กร หากนักบริหารมีคุณธรรมองค์การก็จะมีวัฒนธรรมการทำงานที่มีคุณธรรม คนในองค์กรก็就会被หล่อหลอมให้มีคุณธรรมไปด้วยและเมื่อองค์กรเป็นองค์กรที่มีคุณธรรมและจริยธรรมผู้เกี่ยวข้องกับองค์กร (stakeholders) ขององค์กรก็จะมีแต่ความศรัทธา เชื่อมั่น และความจงรักภักดีต่อองค์กร ให้การสนับสนุนต่อเนื่องสม่ำเสมอ ผลลัพธ์ที่ตามมา คือ ความยั่งยืนขององค์กรนั่นเอง เข้าทำนองที่ว่า “ซื่อกินไม่หมด คดกินไม่นาน”

สมพร แพร่ม้วน (2551, หน้า 21) กล่าวว่า การที่ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรมย่อมนำมาซึ่งความร่วมมือ ร่วมใจของผู้ร่วมงาน อันจะก่อให้เกิดพลังนำภารกิจของสถานศึกษาไปสู่เป้าหมายในทางตรงกันข้าม หากผู้บริหารขาดคุณธรรม จริยธรรมในการบริหารงานก่อให้เกิดปัญหาอุปสรรค ความแตกแยก เกิดความสับสนวุ่นวาย และอาจทำให้การบริหารล้มเหลว ซึ่งเป็นอุปสรรคต่อความเจริญก้าวหน้าของชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ลัดดา ครุวรรณ (2552, หน้า 18-21) กล่าวว่า ในยุคปัจจุบันที่มีความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีทำให้สภาพสังคมของไทยเปลี่ยนไป ปัญหาทางสังคมได้ทวีความซับซ้อนและรุนแรงขึ้นทุกขณะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาการมีค่านิยมความฟุ้งเฟ้อ การเลียนแบบ การแพร่ระบาดของยาเสพติด การก่ออาชญากรรม การทำแท้ง การฆ่าตัวตาย ซึ่งปัญหาเหล่านี้เป็นปัญหาของเด็กและเยาวชน แม้แต่ผู้ใหญ่ก็ไม่สามารถปรับตัวในสถานการณ์ดังกล่าวได้ ดังนั้น การที่จะปลูกฝังให้เด็กอยู่ในสังคมปัจจุบันได้ ต้องปลูกฝังให้มีคุณธรรม เพื่อให้เด็กเป็นคนที่มีความดีมีปัญญาและมีความสุขบนพื้นฐานความเป็นไทย เป็นกำลังสำคัญที่จะพัฒนาประเทศชาติต่อไป

สายฤดี วรกิจโภคาทร, และคนอื่นๆ (2552, หน้า 5) กล่าวว่า แต่เดิมนับแต่การปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมเป็นหน้าที่ของสถาบันหลัก 3 สถาบัน ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และศาสนา ซึ่งทั้ง 3 สถาบันก็ทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดีในสถานะที่สถาบันอื่นและปัจจัยอื่นยังดีอยู่ แข็งแรงอยู่ ทำหน้าที่ของตนเองได้ดีอยู่ แต่ในสถานะปัจจุบันสถาบันที่เหลืออีก 4 สถาบัน อันได้แก่ ชุมชนท้องถิ่น การเมือง ธุรกิจ และสื่อสารมวลชน อาจจะต้องเริ่มตระหนักถึงการมีส่วนร่วมในกระบวนการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับสังคมไทย ซึ่งควรเกิดขึ้นจากความมี

ส่วนร่วมของทุกส่วนของสังคม อันจะส่งผลให้เกิดความสุขสภาพปรองดองทุกคนในทุกบทบาทของสังคม

สถาบันที่ปรึกษาเพื่อพัฒนาประสิทธิภาพในราชการ (2553, ย่อหน้า 6) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมของผู้บริหารสถานศึกษามีได้มีการกำหนดชัดเจนว่าต้องยึดถือคุณธรรม หรือต้องมีคุณธรรมใดบ้างแต่ลักษณะซึ่งแสดงออกถึงคุณธรรม จริยธรรมที่ผู้บริหารสถานศึกษา ควรจะยึดถือปรากฏอยู่ในหลักของศาสนาทุกศาสนา ระเบียบ กฎหมาย คำสั่ง จรรยาบรรณและ วินัยของข้าราชการซึ่งผู้บริหารควรปฏิบัติในเรื่องต่อไปนี้เป็นพื้นฐาน อาทิ การมีเมตตากรุณาต่อ ผู้ร่วมงานและผู้อื่น มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าส่วนตน ไม่เอารัดเอา เปรียบผู้ร่วมงาน มีความยุติธรรมมีเหตุผล และวางตัวเป็นกลางอย่างสม่ำเสมอ มีความรักความ ห่วงใยผู้ร่วมงาน มีความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หน่วยงานและผู้อื่น มองโลกในแง่ดี และยึดระบบ คุณธรรมในการบริหารงาน

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 32 – 35) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มี คุณธรรม จริยธรรมย่อมนำมาซึ่งความร่วมมือร่วมใจในการปฏิบัติงานของผู้ใต้บังคับบัญชา โดยมีคุณลักษณะเอื้อเพื่อเอื้อแผ่ ยอมรับความคิดเห็นริเริ่มของผู้ใต้บังคับบัญชา และแสดงพฤติกรรม สนับสนุนให้เห็น เป็นผู้บริหารที่มองเห็นความสามารถของผู้ใต้บังคับบัญชาและมอบหมายงานให้ ทำตามความสามารถ ยกย่องชมเชยเมื่อผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติงานดีให้ปรากฏแก่สายตาผู้อื่น รวมทั้งเอาใจใส่ดูแลทุกข์สุขของผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างทั่วถึง

โลว์ (Lowe, 1980, pp.17-18) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรมมีความสำคัญที่ ผู้บริหารสถานศึกษาและสังคมต้องยึดถือเป็นข้ออ้างอิงในการปฏิบัติ

สรุปได้ว่า คุณธรรม จริยธรรมเป็นคุณลักษณะสำคัญที่จำเป็นสำหรับผู้บริหาร สถานศึกษาที่จะทำให้การบริหารจัดการศึกษาดำเนินไปด้วยความราบรื่นและบรรลุเป้าหมาย อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้ 1) มีความซื่อสัตย์ สุจริต ยุติธรรมและศรัทธาในอาชีพ 2) มีการปฏิบัติ ตนเป็นแบบอย่างที่ดี 3) มีการประพฤติปฏิบัติตามระเบียบวินัยขององค์กร 4) มีความตั้งใจใน การปฏิบัติหน้าที่เพื่อเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม 5) มอบหมายงานตรงกับความรู้ความสามารถ เหมาะสมและยุติธรรม 6) มีการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และ 7) มีจิตสำนึกที่ตื่นามต่อการ ปฏิบัติหน้าที่

2. ด้านการจัดระบบ

2.1 ความหมายของการจัดระบบ

วีระ ประเสริฐศิลป์ (2546, หน้า 5-9) กล่าวว่า การจัดระบบ หมายถึง การที่ ผู้บริหารมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการพัฒนาองค์กรแห่งการเรียนรู้ การจัดและใช้ระบบ สารสนเทศและการสื่อสาร การจัดระบบเครือข่าย เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และการบริหาร จัดการสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ

พรพิมล นิยมพันธ์ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า การจัดระบบ หมายถึง การที่ผู้บริหารเป็นผู้นำในการพัฒนาองค์การแห่งการเรียนรู้ การจัดและใช้ระบบสารสนเทศและการสื่อสาร การจัดระบบเครือข่าย การบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมทั้งระบบ เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา

นันทพร หาญวิทย์สกุล (2551, หน้า 3) กล่าวว่า การจัดระบบ หมายถึง การที่ผู้บริหารมีความเข้าใจในการจัดการที่เป็นกระบวนการมีลักษณะเป็นขั้นเป็นตอนที่มีความเกี่ยวข้องกับจุดมุ่งหมาย มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ แต่ละขั้นตอนมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน ประกอบด้วย การวางแผน การจัดองค์กร การบังคับบัญชา การประสานงาน และการควบคุม

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 68) กล่าวว่า การจัดระบบ หมายถึง การตัดสินใจของผู้บริหารที่สามารถลงมือปฏิบัติงานด้วยความสามารถและรับผิดชอบทั้งระบบ อาทิ การวางแผน การจัดการเกี่ยวกับคน การเงินงบประมาณ รวมทั้งใช้ความรู้ ความสามารถทางหลักวิชา (technical) ประสบการณ์ที่ได้สะสมมาบริหารจัดการอย่างกล้าได้กล้าเสีย กล้าตัดสินใจ โดยใช้ทางเลือกที่เสี่ยงน้อยที่สุด

โชเดอร์เบค, และคนอื่นๆ (Schoderbek, et al., 1990, pp.6–10) กล่าวว่า การจัดระบบ หมายถึง วิธีการบริหารที่เป็นกระบวนการแยกแยะจากส่วนรวมทั้งหมดออกเป็นส่วนๆ เพื่อให้เข้าใจการทำหน้าที่ของส่วนรวมซึ่งสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการรวมเอาแนวทางปฏิบัติต่างๆ มาพิจารณา อาทิ การวิจัยดำเนินงาน การวิเคราะห์ การควบคุม และวิศวกรรมระบบ มารวมกันเข้าเพื่อแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ

สรุปได้ว่า การจัดระบบ หมายถึง วิธีการบริหารงานอย่างเป็นขั้นเป็นตอน อาทิ มีการคิดอย่างเป็นระบบและนำความคิดรวบยอดมาสื่อสารกับคนในองค์กร มีความรู้ความเข้าใจในการจัดระบบสารสนเทศและการสื่อสาร นำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ สร้างเครือข่ายและนำสิ่งแวดล้อมต่างๆ มาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษา มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการบริหารจัดการและรู้วิธีการใช้ข้อมูลข่าวสารมาวางแผนกลยุทธ์ในสถานศึกษา

2.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการจัดระบบ

ปราณี รุ่งทอง (2550, หน้า 15) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่เกี่ยวกับการจัดระบบในการบริหารจัดการ อาทิ การวางแผน จัดองค์กร จัดวางตัวบุคคล สิ่ง การ ประสานงาน ประเมินผล รายงานผล และจัดงบประมาณ คุณลักษณะดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาผู้บริหารให้เป็นผู้ที่มีความรอบรู้ และจัดการกับองค์การของตนเองให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

นิชาภา (2552, ย่อหน้า 2) กล่าวว่า การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่ดีนั้นต้องมีความรู้ความสามารถในด้านการจัดระบบเพื่อมุ่งผลสัมฤทธิ์ มี 3 ประการดังนี้ 1) ในการวางแผน และการตัดสินใจ ซึ่งเป็นผลจากการประเมินอย่างเป็นระบบ ข้อมูลที่ได้เหล่านี้ จะช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจเกี่ยวกับการกำหนดแผนยุทธศาสตร์ นโยบาย รวมทั้งเป้าหมายในการดำเนินงานได้

อย่างถูกต้อง 2) ในแง่การดำเนินงานการกำหนดตัวชี้วัดผลงานตามระบบบริหารแบบนี้ จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานรู้ว่าเขาถูกคาดหวังจากองค์กรอย่างไร ซึ่งแน่นอนว่าข้อมูลจากตัวชี้วัดผลงานที่กำหนดไว้นั้น จะกระตุ้นให้บุคลากรขององค์กร ตระหนักถึงความสำคัญของงานที่รับผิดชอบ มีจิตสำนึกของการทำงานเพื่อให้ผลการปฏิบัติงานบรรลุเป้าหมายตามตัวชี้วัด และ 3) ในแง่การควบคุม ซึ่งจะช่วยให้ผู้บริหารทราบว่าองค์กรกำลังมุ่งเดินไปในทิศทางใดที่สอดคล้องกับเป้าหมาย วัตถุประสงค์ วิสัยทัศน์ที่วางไว้หรือไม่ ประชาชนผู้รับบริการได้รับความพึงพอใจจากการให้บริการหรือไม่เพียงใด และจะต้องมีการปรับปรุงในเรื่องใดบ้าง

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 71) กล่าวว่า การที่จะเป็นผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพนั้น ต้องมีคุณลักษณะที่สำคัญเพื่อประโยชน์ในการปฏิบัติงานให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเป็นระบบ ดังนี้ 1) เป็นผู้กำหนดนโยบาย เป้าหมาย พันธกิจขององค์กรให้ชัดเจน 2) จัดองค์กรวางระเบียบปฏิบัติต่าง ๆ 3) กระตุ้นให้พนักงานทำงานด้วยการสื่อสารภายในระหว่างผู้บริหารกับพนักงาน 4) รู้จักติดตามวัดผลสิ่งใดไม่เข้าตามเป้าหมายต้องแก้ไข และ 5) รู้จักพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องรวมทั้งตัวผู้บริหารเอง

เนเชวิช (Knezevich, 1984, p.27) กล่าวว่า คุณลักษณะที่สำคัญในการบริหารจัดการของผู้บริหารนั้นต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดระบบ (system manager) กล่าวคือ ต้องมีความสามารถในการวิเคราะห์ระบบและกระบวนการที่เกี่ยวข้อง จะต้องเข้าใจในการนำทฤษฎีทางการบริหารไปใช้ให้เกิดประโยชน์

เบนนิส (Bennis, 1989, p.180) กล่าวว่า การเป็นผู้บริหารหรือผู้นำที่ดีควรมีคุณลักษณะในด้านการตั้งใจมั่น รอบรู้ มีความคิดในเชิงกลยุทธ์ และคิดวิเคราะห์สิ่งใหม่ ๆ ได้ดี โดยเฉพาะการเข้าใจลักษณะของการบริหารงานที่เป็นระบบ คำนี้ถึงผู้ได้บังคับบัญชาว่าจะทำงานให้ได้ผลงานดีนั้นต้องขึ้นอยู่กับลักษณะงานที่ผู้บริหารมอบหมายเป็นสำคัญ

สรุปได้ว่า การเป็นผู้บริหารสถานศึกษาที่มุ่งประสิทธิผลควรเป็นผู้มีคุณลักษณะในการบริหารจัดการด้านการจัดระบบเพื่อสนับสนุน และชี้แนวทางให้ผู้บังคับบัญชาสามารถปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร ดังนี้ 1) มีการคิดอย่างเป็นระบบ และนำความคิดรวบยอดมาสื่อสารกับคนในองค์กร 2) มีความรู้ ความเข้าใจในการจัดระบบสารสนเทศและการสื่อสาร 3) สามารถนำเทคโนโลยีและนวัตกรรมใหม่ๆ มาใช้ในการบริหารจัดการ 4) สามารถสร้างเครือข่ายและนำสิ่งแวดล้อมต่างๆ มาช่วยสนับสนุนการจัดการศึกษา 5) มีวิสัยทัศน์ที่ดีในการบริหารจัดการ และ 6) รู้วิธีการใช้ข้อมูลข่าวสารมาวางแผนกลยุทธ์ในสถานศึกษา

3. ด้านวิชาการ

3.1 ความหมายงานวิชาการ

มงคล มีทอง (2549, หน้า 63) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความเข้าใจในด้านการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ด้านการพัฒนา

กระบวนการเรียนรู้ ด้านการวัดผล ประเมินผล และเทียบโอนผลการเรียน ด้านการศึกษา ด้านพัฒนาและส่งเสริมให้มีแหล่งเรียนรู้ ด้านสนับสนุนการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา และด้านส่งเสริมชุมชนให้มีความเข้มแข็งทางวิชาการ และนำองค์การบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

พรพิมล นียมพันธ์ุ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง การที่ผู้บริหารสามารถนำในการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาเพื่อความเป็นเลิศ การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ การพัฒนาครูตามแนวทางปฏิรูปการศึกษา และการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณภาพ

ชนาภัทร เกิดประกอบ (2552, หน้า 44) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่เป็นภารกิจหลักของโรงเรียนที่ผู้บริหารจะจัดกิจกรรมทุกชนิดที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร การจัดการสอนของครู การจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ให้แก่นักเรียนและการประเมินผลการเรียนของนักเรียน เพื่อให้ผู้เรียนเป็นคนดี มีความรู้ความสามารถ บรรลุเป้าหมายตามหลักสูตรซึ่งจะส่งผลต่อมาตรฐานและคุณภาพการศึกษาของโรงเรียน

ณปภัช รุ่งโรจน์ (2553, หน้า 19) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน การพัฒนาส่งเสริมความมีประสิทธิภาพของการเรียนการสอนให้บรรลุวัตถุประสงค์ซึ่งเป็นภารกิจหลักและหัวใจสำคัญของสถานศึกษาที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 42–43) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง ภารกิจหลักที่ผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจนในนโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาในเรื่องเกี่ยวกับ การสร้างหลักสูตรและพัฒนาหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การนิเทศและพัฒนาครู การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การจัดสื่อการเรียน วัสดุอุปกรณ์ และเทคโนโลยีทางการศึกษา การจัดแหล่งเรียนรู้ และการประเมินผลงานทางวิชาการ เพื่อเป็นเข็มทิศให้สถานศึกษาผลิตนักเรียนได้ตามลักษณะที่พึงประสงค์และสามารถเป็นกำลังของชาติได้ในอนาคต

วันทนา เมืองจันทร์ (2555, ย่อหน้า 8) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่ผู้บริหารสถานศึกษาต้องดำเนินการโดยเริ่มต้นจากการพัฒนาทักษะที่ส่งผลต่อการบริหารจัดการการศึกษาเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยการพัฒนาทักษะที่สำคัญ 4 ประการ ได้แก่ 1) ทักษะทางการคิด 2) ทักษะในการทำงานร่วมกับผู้อื่น 3) ทักษะในการแก้ปัญหา และ 4) ทักษะในการสอนงาน (coaching) ครูผู้สอนและผู้ร่วมงาน ทั้งนี้เพราะทักษะ คือ ความรู้ ความสามารถ ที่ถูกนำมาใช้โดยอัตโนมัติ

เซอร์จิโอวานนี, และคนอื่นๆ (Sergiovanni, et al., 1980, pp.267–268) กล่าวว่า งานวิชาการ หมายถึง งานที่ประกอบไปด้วย 5 ประการดังนี้ 1) การตั้งปรัชญาการศึกษาขึ้นมาเพื่อปฏิบัติให้บรรลุวัตถุประสงค์ 2) การจัดทำโครงการทางการศึกษาต่างๆ 3) การจัดให้มี

การประเมินผลหลักสูตรและการประมวลผลการสอน 4) การสร้างบรรยากาศในสถานศึกษาให้พร้อมที่จะเปลี่ยนแปลง และ 5) การจัดหาวัสดุสำหรับการสอน

แฮส (Hass, 1993, p.3) กล่าวว่า งานวิชาการเกี่ยวกับด้านหลักสูตร หมายถึง ประสบการณ์ทั้งหมดที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับในโปรแกรมทางการศึกษาเพื่อบรรลุเป้าประสงค์กว้าง ๆ และจุดประสงค์เฉพาะ

สรุปได้ว่า งานวิชาการ หมายถึง การปฏิบัติงานที่เกี่ยวกับการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพ อาทิ มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการนำหลักและวิธีการใหม่ๆ มากำหนดนโยบายในการจัดการศึกษา จัดทำและใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่น เสนอและนำเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่ๆ รวมทั้งนำผลงานวิจัยมาพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน เสนอและนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และสามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและระดมทรัพยากรจากชุมชนมาใช้ในการจัดการศึกษา

3.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านวิชาการ

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา (2549, หน้า 15) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะและความสามารถในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา จัดทำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับกรอบสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ศึกษาวิจัยพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลง จัดการเรียนการสอนตามแนวนโยบายปฏิรูปการเรียนรู้ และนิเทศติดตาม ประเมินผลเพื่อปรับปรุง

มงคล มีทอง (2549, หน้า 57) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทในการบริหารงานวิชาการโดยอาศัยคุณลักษณะที่มีในตัวด้านความรู้ ในการวางแผนการจัดองค์การ การอำนวยการ การควบคุมดูแลเกี่ยวกับงานด้านหลักสูตร อุปกรณ์การสอน การวัดผล ประเมินผล การปรับปรุงการเรียนการสอนและนำเทคนิคใหม่ๆ มาใช้ ผู้บริหารต้องเป็นผู้นำทางวิชาการ และปรับปรุงการบริหารงานวิชาการอย่างมีประสิทธิภาพ

ณรงค์ ศิลปาภรณ์ (2549, หน้า 50) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการจัดทำภารกิจหลักของสถานศึกษาในด้านการบริหารงานวิชาการ โดยต้องมีความรู้ ความสามารถในการพัฒนาหลักสูตร พัฒนาสื่อ นวัตกรรมและกระบวนการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ ตลอดจนวัดและประเมินผลรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพนักเรียน ชุมชน ท้องถิ่นได้อย่างมีคุณภาพ เป็นพื้นฐานในการศึกษาต่อไป

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 85 – 86) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีวิธีการจัดการศึกษาในอันที่จะจัดหาและนำเสนอสิ่งแวดลอมที่เหมาะสมและเป็นสิ่งที่ดีที่สุดให้ครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมด กล่าวคือ การให้ความใส่ใจกับทุกสิ่ง โดยการนำเอาสภาพแนวโน้มในปัจจุบันเข้ามาบรรจุในหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน และมีการวัดและประเมินผลการบริหารการจัดการศึกษาที่ดั้นดั้นต้องมั่นใจได้ว่าอุดมการณ์ของสถานศึกษาจะต้องมีความสมบูรณ์ ดังนั้นผู้บริหารควรมีคุณลักษณะ 5 ประการดังนี้ 1) มีความสามารถด้านเทคนิค

วิทยา ได้แก่ การมีความรู้ ความสามารถเฉพาะด้านอย่างดี 2) มีความสามารถด้านคน ได้แก่ การรู้ถึงธรรมชาติ และความต้องการของมนุษย์ การมีปฏิสัมพันธ์กับคน การมีมนุษยสัมพันธ์ 3) มีความสามารถด้านการศึกษา ได้แก่ การที่สามารถนำความรู้ทางการศึกษาไปปรับใช้ให้เกิด การเรียนการสอนที่มีคุณภาพเหมาะสมตามบริบทต่างๆ ของพื้นที่ บุคคล และสังคมของชาติ 4) มีความสามารถด้านสัญลักษณ์ ได้แก่ การเป็นตัวแทนที่ดีของสถานศึกษาไปทำประโยชน์ หรือสร้างชื่อเสียง ภาพลักษณ์ ให้แก่สถานศึกษา และ 5) มีความสามารถด้านวัฒนธรรมองค์การ ได้แก่ ความสามารถของผู้นำทางวิชาการที่เข้าใจ ยอมรับและถ่ายทอดวัฒนธรรมของ สถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมให้คงอยู่สืบไป

ทรัสต์ (Trusty, 1986, pp.116–117) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหาร สถานศึกษาในฐานะที่เป็นผู้นำทางวิชาการที่นำองค์การประสบความสำเร็จไว้ 17 ประการ ดังนี้

- 1) ส่งเสริมพัฒนาให้ครูได้พัฒนาเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ทางวิชาการของสถานศึกษา
- 2) ส่งเสริมให้ครูนำเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางวิชาการของสถานศึกษาไปปฏิบัติ
- 3) สร้างความเชื่อมั่นว่ากิจกรรมของสถานศึกษาและของห้องเรียนสอดคล้องกับเป้าหมายและ วัตถุประสงค์ของสถานศึกษา
- 4) สร้างความเชื่อมั่นว่าโครงการทางวิชาการของสถานศึกษามา จากผลการวิจัยและการปฏิบัติทางการศึกษา
- 5) มีการวางแผนร่วมกับคณะครูเกี่ยวกับโครงการ ต่างๆ ทางวิชาการเพื่อให้บรรลุความต้องการของนักเรียน
- 6) ส่งเสริมให้ครูได้นำโครงการทาง วิชาการไปปฏิบัติ
- 7) ปฏิบัติงานร่วมกับคณะครูในการประเมินผลโครงการทางวิชาการของ สถานศึกษา
- 8) ติดต่อสื่อสารกับคณะครู และนักเรียนด้วยความคาดหวังที่สูงในด้านมาตรฐาน ทางวิชาการ
- 9) ให้การสนับสนุนในการจัดกิจกรรมทางสังคมของนักเรียน
- 10) ให้การสนับสนุน การจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสติปัญญาของนักเรียน
- 11) มีการจัดสรรเวลาเพื่องานวิชาการ ร่วมกับครูไว้อย่างชัดเจน
- 12) ให้ความร่วมมือกับนักเรียนในการกำหนดระเบียบ เพื่อแก้ไข ปัญหาด้านวินัยของนักเรียน
- 13) ร่วมมือกับนักเรียนให้มีการวางระเบียบกฎเกณฑ์ที่สร้างขึ้น มาใช้ในการแก้ปัญหาด้านวินัยนักเรียน
- 14) ร่วมมือกับคณะครูให้มีการนำระเบียบกฎเกณฑ์ที่สร้าง ขึ้นมาใช้ในการแก้ปัญหาด้านวินัยนักเรียน
- 15) มีการปฐมนิเทศคณะครูเกี่ยวกับโครงการของ สถานศึกษา
- 16) มีการประเมินผลการปฏิบัติงานของครูอย่างยุติธรรม และ
- 17) ช่วยเหลือครูใน การพัฒนาระบบงานเพื่อให้มีความก้าวหน้าทางวิชาชีพ

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสถานศึกษาด้านวิชาการเป็นภารกิจหลักที่สำคัญ ที่สุดที่จะสามารถสร้างผลผลิต คือ ผู้เรียนให้มีคุณภาพได้มาตรฐาน ผู้บริหารสถานศึกษาจะ สามารถบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุวัตถุประสงค์ตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ได้ จึงควรมี คุณลักษณะอันพึงประสงค์ดังนี้

- 1) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการนำหลักและวิธีการใหม่ๆ มา กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษา
- 2) สามารถจัดทำและใช้หลักสูตรให้เหมาะสมกับผู้เรียนและ ท้องถิ่น
- 3) เสนอและนำเทคนิควิธีการสอนแบบใหม่ๆ มาใช้ในการจัดการเรียนการสอน
- 4) มีการ นำผลงานวิจัยมาพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน
- 5) มีความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับการวัดผล

และประเมินผลเป็นอย่างดี 6) เสนอและนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีเพื่อการศึกษา มาผลิตและพัฒนาสื่อการเรียนการสอน และ 7) สามารถนำภูมิปัญญาท้องถิ่นและระดมทรัพยากรจากชุมชน มาใช้ในการจัดการศึกษา

4. ด้านการบริหารจัดการ

4.1 ความหมายการบริหารจัดการ

สนธยา แฝงศรีสาร (2549, ย่อหน้า 4) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กลุ่มบุคคลที่ทำหน้าที่วางแผนการจัดองค์การ จัดคนเข้าทำงาน สั่งการ และควบคุม การทำงานให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร

พรทิพย์ สุริยาชัยวัฒนา (2549, ย่อหน้า 6) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ที่บุคคลร่วมกันกำหนด โดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบ และใช้ทรัพยากรตลอดจนเทคนิคอย่างเหมาะสม

พรพิมล นิยมพันธ์ (2550, หน้า 6) กล่าวว่า การบริการจัดการ หมายถึง การที่ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถวางแผนกลยุทธ์บริหารงานแบบการมีส่วนร่วม เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง บริหารความขัดแย้ง และทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงเทคนิคการบริหารจัดการแนวใหม่

ณัฐรยาน์ โปธิ์ชาธาร (2553, หน้า 40) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การปฏิบัติตามกิจกรรมต่างๆ ของกลุ่มบุคคล ทำหน้าที่วางแผนการจัดองค์การ จัดคนเข้าทำงาน สั่งการ และควบคุมการทำงานให้กิจกรรมขององค์การดำเนินไปตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ โดยอยู่บนพื้นฐานของปัจจัยในการบริหาร

จรัล เลิศจามีกร (2554, หน้า 20 – 21) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กิจกรรมที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันกำหนดและปฏิบัติเพื่อให้องค์การบรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีผู้บริหารเป็นผู้กำกับ ดูแล ควบคุมและประเมินผลให้เป็นไปตามเป้าหมายขององค์การ

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 53) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การนำเอาเทคนิคหรือการใช้หลักวิชา มาปฏิบัติงานหรือภารกิจให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมาย

เฮอ์เบิร์ต (Herbert, 1987, pp.3-5) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือกันดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ร่วมกัน

กริฟฟิน (Griffin, 1999, p.4) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง ชุดของหน้าที่ต่าง ๆ ที่กำหนดทิศทางการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรทั้งหลายอย่างมีประสิทธิภาพ

และประสิทธิผล เพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์กร การใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (efficient) หมายถึง การใช้ทรัพยากรอย่างเฉลียวฉลาด และคุ้มค่า ส่วนการใช้ทรัพยากรอย่างมีประสิทธิภาพ (effective) หมายถึง การตัดสินใจอย่างถูกต้อง และมีการปฏิบัติการได้สำเร็จตามแผนที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผลสำเร็จของการจัดการต้องมีทั้งประสิทธิภาพและประสิทธิผลควบคู่กันไป

กอร์ดอน (Gordon, 1999, pp.13-14) กล่าวว่า การบริหารจัดการ หมายถึง กิจกรรมที่นำเทคนิค วิธีการต่าง ๆ มาใช้ในการดำเนินงานในองค์กรทางการศึกษา เพื่อให้เป็นไปตามนโยบายที่ตั้งไว้

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการ หมายถึง การนำเทคนิควิธีการต่าง ๆ มาดำเนินการอย่างเป็นระบบให้บรรลุวัตถุประสงค์ อาทิ นำความรู้ ความสามารถและการบริหารแบบมีส่วนร่วมมาวางแผนบริหารสถานศึกษา มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน กำกับ ติดตาม จัดทำรายงานและสรุปผลการใช้งบประมาณ และการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่องเพื่อเผยแพร่สู่สาธารณชนและหน่วยงานต้นสังกัด และสามารถคำนวณผลได้ผลเสียในการปฏิบัติงานได้ชัดเจน

4.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการบริหารจัดการ

ประพจน์ แยมทิม (2549, ย่อหน้า 3) กล่าวว่า คุณลักษณะที่สำคัญของผู้บริหารในยุคของการปฏิรูปการศึกษาที่จำเป็นต้องมี ประการหนึ่งว่า ผู้บริหารจะต้องเป็นผู้นำทางการเปลี่ยนแปลง จะต้องเป็นผู้ที่ใฝ่รู้ ใฝ่เรียนอย่างต่อเนื่อง สามารถรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีวิสัยทัศน์ สามารถที่จะวางแผนกลยุทธ์เพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงอย่างมีแผน สามารถสร้างความเข้าใจและผลักดันให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งระบบในโรงเรียน

ปิยพจน์ ตุลาชม (2549, หน้า 57) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่มีความรู้ลึกและรู้ขอบด้านการบริหารจัดการ ต้องมีคุณลักษณะ 3 ประการดังนี้ 1) เป็นผู้ที่สามารถกำกับ ตรวจสอบ ติดตาม และประเมินผลการดำเนินงานของบุคลากรและหน่วยงานภายในสถานศึกษา ให้ดำเนินการจัดการศึกษาในความรับผิดชอบให้เป็นไปตามนโยบายคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา 2) เป็นผู้ประสานชุมชนที่ดี ในการระดมสรรพกำลัง และทรัพยากรต่าง ๆ จากท้องถิ่นมาใช้ในการจัดพัฒนาการศึกษาของสถานศึกษา และ 3) เป็นผู้รู้จักมองอดีต กำหนดแนวทางปฏิบัติในปัจจุบัน เพื่อวาดฝันไปสู่อนาคต อยู่บนฐานของข้อมูลที่ถูกต้อง เป็นจริง มีเหตุผล นำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

บุญเลิศ เขียนวงศ์ (2549, ย่อหน้า 2) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่จะจัดการบริหารสถานศึกษาให้เป็นองค์กรแห่งการส่งเสริมการปฏิรูปการเรียนรู้ได้ดี ผู้บริหารสถานศึกษาต้องเป็นผู้มีวิสัยทัศน์ มองภาพของผลผลิตทางการศึกษาในอนาคตที่ควร

จะเป็นให้ออก บอกคนอื่นและผู้ร่วมงานให้ได้ จะทำให้การจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาไม่หลงทาง

ธีระ รุญเจริญ (2550, หน้า 108-110) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความสามารถ ความชำนาญ ครอบคลุม 5 ประการดังนี้ 1) การบริหารจัดการการศึกษาตามหลักวิชา 2) การนำองค์กรไปสู่เป้าหมาย ยึดการบริหารโดยองค์คณะบุคคล การมีส่วนร่วม 3) ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม 4) ประสานงานเพื่อผลงานตามหน้าที่ความรับผิดชอบ และ 5) ปรับเปลี่ยนเทคนิคเพื่อให้มีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง

พรพิมล นิยมพันธ์ุ (2550, หน้า 34) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษามืออาชีพต้องมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะสามารถใช้ศาสตร์และศิลป์ในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ภายในสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จสู่ความเป็นเลิศในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน รวมทั้งผู้บริหารต้องมีความสามารถในการบริหารทรัพยากรบุคคล เงิน วัสดุ ครุภัณฑ์ และอาคารสถานที่ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในการบริหารจัดการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ตลอดจนมีความสามารถในการระดมทรัพยากรทางการศึกษาทั้งในสถานศึกษาและในชุมชนมาช่วยจัดการศึกษาให้บรรลุผลสำเร็จตามเป้าหมายได้สูงสุด

นันทพร หาญวิทย์สกุล (2551, หน้า 6-8) กล่าวว่า ผู้บริหารที่มีความสามารถในการบริหารจัดการ จนกระทั่งองค์กรบรรลุเป้าหมายที่กำหนดเอาไว้ ควรมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 14 ประการดังนี้ 1) มีความรู้ความเข้าใจในศาสตร์ของการจัดการ 2) มีความรับผิดชอบสูง 3) มีความสามารถในการสื่อสารที่ดีมาก 4) มีภาวะของการเป็นผู้นำ 5) มีบุคลิกภาพดี 6) มีวุฒิภาวะทางอารมณ์ 7) มีความน่าเชื่อถือ 8) มีความสามารถในการแก้ปัญหา 9) มีความคิดสร้างสรรค์ 10) มีมนุษยสัมพันธ์ดี 11) มีวิสัยทัศน์ที่ดี 12) มีความกล้าที่จะตัดสินใจ 13) มีความสามารถในด้านเทคโนโลยีที่ทันสมัย และ 14) มีจรรยาบรรณในการประกอบอาชีพ

อานวย ทองโปร่ง (2554, หน้า 71 – 72) กล่าวว่า การบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ดังนี้ 1) คุณสมบัติเกี่ยวกับตนเอง อาทิ สนใจศึกษาติดตามข่าวสารความเคลื่อนไหว มองการณ์ไกลหรือมีวิสัยทัศน์ที่เฉียบคม และศึกษาวิเคราะห์ชุมชนรอบข้างเพื่อรู้สภาพของชุมชนและความต้องการของชุมชน 2) คุณสมบัติเกี่ยวกับงานในหน้าที่ อาทิ มุ่งจัดการศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตและสังคม คิดและทำอย่างมีกระบวนการทัศน์ คือ มีการวางแผน การปฏิบัติตามแผนงานโครงการ กิจกรรมการควบคุมติดตามตรวจสอบ และการประเมินผลเพื่อแก้ไขพัฒนา รวมทั้งมีการพัฒนา การทำงานเป็นหมู่คณะ และ 3) คุณสมบัติที่เกี่ยวกับบุคลากรชุมชน อาทิ มีความคิดริเริ่มและส่งเสริมสนับสนุนให้บุคลากรของชุมชนปฏิบัติงานหรือคิดการเพื่อส่วนรวม รวมทั้งเป็นที่พึ่งในด้านการศึกษาแก่ชุมชน

สมชาติ กิจยรรยง (2554, หน้า 78 – 93) กล่าวว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาที่พึงประสงค์ควรมีความสามารถในด้านการบริหารจัดการ 7 ประการดังนี้ 1) การ

วางแผน โดยเริ่มด้วยการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายขององค์กร ซึ่งต้องชัดเจน รัดกุม เฉพาะเจาะจง และสามารถวัดได้ 2) การจัดองค์กร โดยแบ่งงานให้ชัดเจน เป็นระเบียบเรียบร้อย เพื่อความสะดวกในการมอบหมายงาน และทุกคนจะได้รับรู้หน้าที่ความรับผิดชอบของตนเอง 3) การจัดคนเข้าทำงาน โดยต้องจัดบุคคลให้เหมาะสมกับความรู้ความสามารถและศักยภาพที่มีอยู่ 4) การสั่งการและมอบหมายงาน โดยต้องสั่งการด้วยความกระฉับกระเฉง ทั้งวาจา และลายลักษณ์อักษร 5) การควบคุมงาน โดยต้องควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามที่สั่งงานไปด้วย จะได้ทราบความก้าวหน้าของงาน และสามารถเข้าแก้ไขข้อผิดพลาดได้ทันที่ 6) ความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ทดลองสิ่งใหม่ๆ และรักความก้าวหน้า และ 7) มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี เข้าใจความรู้สึกของผู้ใต้บังคับบัญชา สร้างความร่วมมือในการทำงานในองค์กร

วิชัย แหวนเพชร (2555, ย่อหน้า 8) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาต้องมีความรู้ความสามารถในเรื่องการบริหารจัดการอย่างถ่องแท้ โดยเฉพาะเรื่องกระบวนการบริหาร ซึ่งถือว่าเป็นภารกิจงานที่สำคัญที่จะนำพาสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนด ดังนั้นผู้บริหารสถานศึกษาควรต้องใช้ กระบวนการบริหาร P-D-C-A วางแผนเก่ง วางแผนเป็น นำแผนที่วางไว้ไปสู่การปฏิบัติได้จริง ไม่กลัวการประเมินเพื่อพัฒนา และปรับเป้าหมาย เพื่อให้วงจรการทำงานในขั้นต่อไปดีขึ้นมาตลอดเวลา โดยอาศัยการวิจัยในกระบวนการบริหาร ฉะนั้นคุณลักษณะที่จำเป็นที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรมี คือ มีวิสัยทัศน์กว้าง มีกลยุทธ์ที่สามารถเปลี่ยนวิกฤติให้เป็นโอกาสอยู่เสมอ ใฝ่รู้ ใฝ่เรียน ศึกษาหาความรู้จากประสบการณ์ และการอบรมเพื่อให้เกิดความคิดใหม่ๆ ในการบริหารจัดการ

สุทธิชัย ปัญญาโรจน์ (2555, หน้า 92 – 94) กล่าวว่า นักบริหารที่จะบริหารจัดการองค์กรให้ประสบความสำเร็จควรมีคุณลักษณะ 6 ประการดังนี้ 1) ต้องมีพันธะผูกพัน มีความรับผิดชอบในคำพูด คำสัญญา การแสดงออก การกระทำต่อสิ่งที่ได้ทำไปหรือต่อบุคคลอื่น 2) ต้องมีสติปัญญา และการตัดสินใจที่ถูกต้อง รวดเร็ว เด็ดขาด แน่นนอน 3) ต้องสร้างความศรัทธาแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา ลูกคำ เจ้าของกิจการ รวมทั้งผู้พบเห็นเนื่องจากภาพพจน์ของนักบริหารถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ การพัฒนาบุคลิกภาพ การพูดจา การแต่งกาย และการสร้างชื่อเสียงเป็นเรื่องที่สำคัญ 4) ต้องเรียนรู้อย่างไม่หยุดยั้ง ทั้งทางด้านเทคโนโลยี การหาข้อมูลข่าวสารองค์ความรู้ใหม่ 5) ต้องเลือกงานที่ตนเองทำแล้วสนุกและตรงกับเป้าหมายในชีวิตและความสามารถในตัวเอง และ 6) ต้องทำงานโดยใช้วิธีเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต กล่าวคือ ต้องทำงานหนัก รับผิดชอบมากขึ้น มีความสามารถหลากหลาย ทำงานร่วมกับสื่อมวลชนทุกประเภทมากขึ้น และต้องทำงานเกี่ยวข้องกับข้อมูลข่าวสารมาก ๆ

บาสเซท (Basset, 1996, p.196) กล่าวว่า ความล้มเหลวในการบริหารของตัวผู้บริหารนั้น ไม่ใช่เพราะความเฉื่อยชา ขาดพลังผลักดันในการทำงาน แต่ความล้มเหลวนั้นเกิดจากการไม่มีรูปแบบแนวทางการบริหารงานที่ดีต่างหาก ดังนั้นผู้บริหารจำเป็นต้องพัฒนาแนวทางการทำงาน 11 ประการดังนี้ 1) ต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีกับบุคคลแต่ละคนในที่ทำงาน

2) ความสัมพันธ์กับองค์การเป็นสิ่งที่ต้องคำนึงถึง 3) พยายามใช้เทคนิคการบริหารงานต่างๆ กับการทำงาน 4) การแก้ไขปัญหาต่างๆ ที่ประสบอย่าละเลยทิ้งไป 5) จัดลำดับความสำคัญของปัญหา 6) จัดลำดับการใช้แรงจูงใจกับพฤติกรรมในลักษณะต่างๆ กัน 7) สร้างบรรยากาศที่ดี นำทำงานขึ้นภายในหน่วยงาน 8) ควบคุมอารมณ์ ความรู้สึกของตนเองให้ได้ ตามความจำเป็น 9) แก้ไขข้อขัดแย้งต่างๆ 10) มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับกลุ่มต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ และ 11) สังเคราะห์รูปแบบการบริหาร โดยนำทักษะการทำงานๆ มาประสมประสานกันในการบริหาร รวมทั้งความฉลาดรอบรู้ดี มนุษย์สัมพันธ์ที่ดี ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และมีความเป็นผู้นำ จึงทำให้งานบรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ

ดราฟท์ (Draft, 2001, pp.212 – 215) กล่าวว่า ในการบริหารองค์การสมัยใหม่ ผู้บริหารองค์การที่ดี ควรจะใช้การบริหารจัดการที่เน้นการให้บริการแก่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา มากกว่าการให้อำนาจ ผู้บริหารที่ดีควรส่งเสริมให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ขององค์การร่วมกัน พยายามพัฒนาผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาให้มีภาวะผู้นำจนสามารถทำงานแทนได้ ซึ่งประกอบด้วยสาระสำคัญ 8 ประการดังนี้ 1) การเปิดโอกาสให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชามีส่วนร่วมในการบริหารการจัดการองค์การ 2) การยอมรับและเห็นคุณค่าของลูกน้อง 3) กระจายอำนาจให้กับผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา 4) สร้างความแข็งแกร่งให้องค์การด้วยการสร้างทีมงานที่มีประสิทธิภาพ 5) แยกเรื่องงานออกจากเรื่องส่วนตัว 6) รับฟังความคิดเห็นของคนอื่นก่อนการตัดสินใจ 7) สร้างความศรัทธา ความเชื่อมั่น โดยทำตัวให้หน้าสุภาพน่าเชื่อถือ และ 8) ส่งเสริมและช่วยเหลือให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้พัฒนาตนเอง

สรุปได้ว่า การบริหารจัดการสถานศึกษา ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการดังนี้ 1) มีความรู้ความสามารถในการวางแผนปฏิบัติงาน 2) มีการวางแผนการบริหารสถานศึกษาโดยให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วม 3) มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ในการพัฒนาและเพิ่มประสิทธิภาพการปฏิบัติงาน 4) กำกับติดตามการปฏิบัติงาน จัดทำรายงานและสรุปผลการดำเนินงานต่อสาธารณชนและหน่วยงานที่สังกัด 5) ควบคุมดูแล กำกับ และตรวจสอบการใช้จ่ายงบประมาณได้อย่างถูกต้องโปร่งใส 6) ควบคุม กำกับ และติดตามงานตามภารกิจหลักของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง และ 7) สามารถคำนวณผลได้ผลเสียในการปฏิบัติงานได้ชัดเจน

5. ด้านสังคมและชุมชน

5.1 ความหมายของสังคมและชุมชน

สิทธิชัย เครือทิวา (2548, หน้า 48) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีในการทำงาน มุ่งให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน อันจะนำมาซึ่งความร่วมมือประสานงานกันในการดำเนินกิจการต่างๆ อย่างได้ผลและมีประสิทธิภาพ ให้ความสำคัญแก่คนเป็นหลักโดยไม่ใช้อำนาจหน้าที่เพื่อให้อื่นเกรงกลัว เปิดโอกาสให้อื่นแสดงความคิดเห็น มีโอกาสร่วมตัดสินใจ

ปัญหาต่างๆ ส่งเสริมให้มีการปรึกษา ให้ความสำคัญต่อองค์กรและส่วนรวม รู้จักให้ความสำคัญร่วมมือและปรับตัวเข้ากับผู้อื่น

มหิตธา พรหมล (2549, หน้า 11-12) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การดำเนินงานร่วมกันของบุคลากรภายในองค์กรที่เกี่ยวกับหน้าที่ต่างๆ ของโรงเรียน เพื่อให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ศุภลักษณ์ สุนทรธ (2550, หน้า 40) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง วิธีการหรือกระบวนการที่สร้างความเข้าใจและความรู้สึกที่ดีต่อกัน เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและเกิดความร่วมมือในการพัฒนาการศึกษาตามความต้องการของชุมชน

พรพิมล นียมพันธ์ (2550, หน้า 6-7) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การเป็นผู้นำที่บริหารจัดการสถานศึกษาเพื่อชุมชนและสังคม การบริหารในบริบทที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม

เต็มดวง จำนงค์ (2550, หน้า 11-12) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การจัดการศึกษาพื้นฐานที่มุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ ประสบการณ์ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในสังคมได้อย่างมีความสุข

เพ็ญพิชญา ภาไธโธ (2552, หน้า 48) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การดำเนินงานให้สถานศึกษามีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชน อาทิ ครอบครัวยุวชน องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถาบัน ศาสนา สถานประกอบการ สถานข้าราชการ องค์กรเอกชน และสถาบันสังคมอื่น ๆ

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 32-33) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง ต้องเป็นผู้ที่เสียสละเพื่อผู้อื่น ปฏิบัติงานเพื่อการบริการสังคม เสียสละตนเองเพื่องานบริการสาธารณะ เสียสละเพื่อผู้ใต้บังคับบัญชา การเป็นคนรู้จักให้จะทำให้จิตใจสบายเป็นกุศล

แฮร์ริส (Harris, 1980, p.13) กล่าวว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอน แจ่มข่าวคราวการเคลื่อนไหวทางการศึกษาให้ชุมชนทราบ แสวงหาความช่วยเหลือจากชุมชน ตลอดจนการเสริมสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน

สรุปได้ว่า ความสามารถของผู้บริหารสถานศึกษาในการปฏิบัติงานร่วมกับสังคมและชุมชน หมายถึง การแสดงออกซึ่งการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการบริหารจัดการ อาทิ นำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน กำหนดเป้าหมาย นโยบาย จัดทำและพัฒนาหลักสูตร สนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา นำคณะครูและ

นักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและใช้สถานศึกษาเป็นฐานในการบริการชุมชน นำผู้เชี่ยวชาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาความรู้แก่คณะครูและนักเรียน และนำชุมชนเข้ามาสนับสนุนและให้ความร่วมมือในการจัดหาทรัพยากรมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา

5.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านสังคมและชุมชน

สิทธิชัย เครือทิวา (2548, หน้า 50) กล่าวว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะ 9 ประการดังนี้

- 1) การเป็นผู้มีความสุภาพอ่อนโยน ยิ้มแย้มแจ่มใส ทำตนเป็นที่น่านับถือ มีความจริงใจและบริสุทธิ์ใจ ต้อนรับผู้อื่นด้วยความเป็นกันเอง
- 2) มีความเห็นอกเห็นใจ เข้าใจปัญหาและความต้องการของบุคคล ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาเข้าพบได้ง่ายๆ ทั้งในเรื่องส่วนตัวและในหน้าที่การงาน
- 3) มีเมตตา กรุณา ประมาทตนถูกต้องไม่ถือว่าตนดีกว่าคนอื่น บริหารงานด้วยความเที่ยงธรรม เสมอต้นเสมอปลาย ปราศจากอคติหรือเลือกที่รักมักที่ชัง ไม่นินทาว่าร้าย
- 4) ให้ความสำคัญแก่ทุกคน มั่นใจในตนเองและผู้ร่วมงาน ยกย่องความรู้และความคิดเห็นของบุคคลอื่น ชมเชยคนอื่น และให้เกียรติในผลงานโดยเฉพาะผู้ที่ปฏิบัติงานดีเด่น ให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้ตัดสินใจด้วยตนเอง ปราศจากการบงการ
- 5) มีอารมณ์ขัน การมีอารมณ์ขันยอมทำให้ทั้งตนเองและผู้รอบข้างไม่เครียด จึงทำให้ตนเองและผู้อื่นมีความสุข ส่งผลให้การทำงานเป็นไปในทางบวก
- 6) จดจำชื่อและข้อมูลเกี่ยวกับบุคคลที่พบปะได้อย่างแม่นยำ พร้อมทั้งเลือกส่วนที่ดีมาเป็นหัวข้อสนทนา ย่อมทำให้ผู้ร่วมงานเกิดความภูมิใจ พอใจ และรู้สึกว่ามีความสำคัญเมื่อทำงานร่วมกัน
- 7) สามารถควบคุมอารมณ์ได้เป็นอย่างดี ได้แก่ อย่าโมโหจนเฉียว อย่าตัดสินใจเวลาโกรธ มีความอดทนและเยือกเย็น ไม่ว้าวามหรือโมโหโทโสง่าย
- 8) มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และช่วยเหลือผู้อื่น รู้จักการให้ ให้ความรักเอาใจใส่ต่อผู้อื่นให้ปันสิ่งของ รู้จักให้อภัย และช่วยเหลือผู้อื่นเท่าที่จะทำได้โดยไม่เกิดภัยหรือโทษต่อตนเองให้บริการช่วยเหลืออยู่เสมอด้วยความเต็มใจ ให้ความช่วยเหลือแก่ผู้อื่นตามโอกาสและจังหวะที่เหมาะสม และ
- 9) เข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ต้องเข้าสมาคมสังสรรค์กับผู้อื่นตามสมควร เนื่องจากการเข้าร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นจะสร้างประโยชน์ต่อการทำงาน

ปิยพจน์ ตูลาชม (2549, หน้า 52-53) กล่าวว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะ 3 ประการดังนี้

- 1) เป็นผู้ที่เปิดใจกว้าง ยอมรับความปรารถนาดีของผู้อื่นที่จะเข้ามาช่วยเหลือ ร่วมคิดร่วมทำและร่วมรับผิดชอบในการทำหน้าที่ต่างๆ
- 2) เป็นผู้ส่งเสริมให้ผู้ใต้บังคับบัญชาได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำ ร่วมรับผิดชอบในกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร และ
- 3) เป็นผู้นำในการประสานและจูงใจให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาเข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารจัดการศึกษา

เทพพิทักษ์ สินธุโคตร (2549, หน้า 24) กล่าวว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะ 7 ประการดังนี้

1) ควรมีการบริหารที่ช่วยสร้างในการดำเนินงานด้านอื่นๆ ของสถานศึกษาเป็นไปได้โดยสะดวก 2) ควรมีการบริหารที่ช่วยสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างสถานศึกษากับชุมชน 3) ควรมีการบริหารที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในชุมชนให้เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงาน 4) ควรเป็นการบริหารที่ช่วยให้เข้าใจสภาพความต้องการและปัญหาของชุมชนเพื่อประกอบในการพิจารณากำหนดนโยบายของสถานศึกษา 5) ควรมีการบริหารที่มีส่วนให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน อันจะเป็นการช่วยเหลือพัฒนาสังคมอีกทางหนึ่ง 6) ควรมีการบริหารงานที่ส่งเสริมในเรื่องการอยู่ร่วมกันและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน และ 7) ควรมีการบริหารงานที่มีส่วนสนับสนุนการปฏิบัติงานของหน่วยราชการอื่นๆ เช่น กรมการปกครอง กรมพัฒนาชุมชน เป็นต้น

ศุภลักษณ์ สุนทรธ (2550, หน้า 41-42) กล่าวว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะดังนี้ การรับความช่วยเหลือสนับสนุนจากชุมชน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนและหน่วยงานอื่นๆ การแต่งตั้งกับคณะกรรมการสถานศึกษา และการประชาสัมพันธ์ข่าวสารให้ผู้ปกครองรับทราบปัญหาต่างๆ ในสถานศึกษา การออกเยี่ยมบ้าน และการช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลน เด็กด้อยโอกาสให้ได้รับการศึกษา

เพ็ญพิชญา ภาไธโง (2552, หน้า 49) กล่าวว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะในด้านความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ โปร่งใส และปรารถนาดี ตรงไปตรงมา ในกระบวนการบริหาร ซึ่งเป็นวิธีการง่ายๆ ที่สถานศึกษาต้องรับฟังความคิดเห็นของชุมชน อาทิ การเชิญผู้ปกครองนักเรียนมาร่วมกำหนดนโยบายของสถานศึกษา ร่วมจัดกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษาขณะเดียวกันสถานศึกษาก็ต้องร่วมกิจกรรมในชุมชนด้วย

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 36-38) กล่าวว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีคุณลักษณะการวางตนให้เป็นที่รู้จักอย่างดีในหมู่ผู้ร่วมอาชีพและคนที่มีอาชีพต่างกัน ผู้บริหารควรเข้าร่วมงานกับหน่วยงานสมาคม ชุมชนต่างๆ ได้อย่างดีตามโอกาสอันควร เป็นผู้ที่รักษาความจรรยาบรรณให้คำมั่นสัญญาเป็นที่น่าเชื่อถือ ร่วมสังสรรค์เป็นกันเองกับบุคคลในหน่วยงานนอกเวลางานตามโอกาสอันควร ผู้บริหารต้องใจกว้าง เสียสละเวลาและทุนทรัพย์ส่วนตัวเพื่อประโยชน์แก่ส่วนรวมเสมอตามความเหมาะสม และผู้บริหารต้องวางตัวได้เหมาะสมและแสดงตัวเป็นมิตรต่อบุคคลอื่นได้ทุกประเภท

มอร์เฟท, และ เรลเลอร์ (Morphet, & Reller, 1982, p.302) กล่าวว่า ผู้บริหารสถานศึกษาควรสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษากับชุมชนใน 2 ลักษณะ กล่าวคือ 1) ออกเยี่ยมผู้ปกครอง ประชุมร่วมกันระหว่างครูและผู้ปกครอง ตลอดจนใช้ทรัพยากรบุคคลของชุมชนในการกระทำกิจกรรมร่วมกัน และ 2) แจ้งข่าวสารของสถานศึกษาทางสื่อมวลชน ได้แก่ หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ และผู้บริหารหรือผู้ร่วมงานควรสนทนากับชุมชนโดยตรง

สรุปได้ว่า การปฏิบัติงานของผู้บริหารสถานศึกษาร่วมกับสังคมและชุมชน ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณลักษณะ ดังนี้ 1) สามารถนำชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางนโยบายเป้าหมายการบริหารสถานศึกษา 2) สามารถนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมจัดทำและพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นให้สอดคล้องกับความต้องการ 3) สามารถนำชุมชนและหน่วยงานภายนอกมาร่วมสนับสนุนกิจกรรมต่างๆ ของสถานศึกษา 4) เป็นผู้นำคณะครูและนักเรียนเข้าร่วมกิจกรรมของชุมชนและใช้สถานศึกษาเป็นฐานบริการชุมชน 5) สามารถนำผู้เชี่ยวชาญและภูมิปัญญาท้องถิ่นมาพัฒนาความรู้แก่คณะครูและนักเรียน และ 6) สามารถนำชุมชนเข้ามาสนับสนุนและให้ความร่วมมือจัดหาทรัพยากรมาใช้ในการบริหารสถานศึกษา

6. ด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร

6.1 ความหมายของการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร

โรงพยาบาลบ้านค่าย จังหวัดระยอง (2550, ย่อหน้า 6) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การสร้างความสามารถให้มากขึ้นและมีการพัฒนาความสามารถที่ยังไม่ได้พัฒนาของตนเองด้วย โดยเหตุที่มนุษย์มีความต้องการที่จะให้ตนเองเจริญก้าวหน้าและการรับรู้ศักยภาพของตนเอง ดังนั้นทุกคนจึงต้องพยายามพัฒนาตนเองเพื่อให้มีชีวิตที่ดียิ่งขึ้น

จีระ งามศิลป์ (2550, หน้า 98) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การที่บุคคลพยายามที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม เหมาะกว่าเดิม ทำให้สามารถดำเนินกิจกรรม แสดงพฤติกรรม เพื่อสนองความต้องการแรงจูงใจ หรือเป้าหมายที่ตนตั้งไว้

การทำเรือแห่งประเทศไทย (2550, หน้า 1) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การพัฒนาจิตใจเพื่อสร้างแรงจูงใจในชีวิต โดยเน้นการค้นหาค้นหาตัวเอง วิเคราะห์ จุดอ่อน จุดแข็งตัวเอง กำหนดเป้าหมายในชีวิต รวมถึงการกำหนดแผนการดำเนินชีวิตที่เป็นรูปธรรม

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2551, หน้า 155) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การเปลี่ยนแปลงระบบหรือวิธีการไปจากเดิมอันมีผลให้เกิดการสร้างความสำเร็จก้าวหน้า เกิดประโยชน์ขึ้นดีขึ้นโดยเริ่มจากสิ่งที่มีอยู่เดิม

ห้องสมุดกรมส่งเสริมอุตสาหกรรม (2551, ย่อหน้า 8) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การสร้างความเจริญทางด้านจิตใจให้กับตัวเอง ทั้งในฐานะที่เป็นผู้ประกอบการและบุคคลทั่วไป

อาภรณ์ ภูวิทย์พันธ์ (2551, หน้า 1) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การพัฒนาไม่หยุดยั้ง มุ่งเน้นความอดทน มีความรู้ มีทักษะ มีความสามารถ หลากหลาย กระตือรือร้นอยู่เสมอ รักงานที่ทำ ปฏิบัติสู่ความเป็นเลิศ และคิดแต่ทางบวก

จารุณี ดวงแก้ว (2553, หน้า 46) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง ความสามารถในการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง และพัฒนาตนเองให้ดีขึ้นกว่าเดิม เพื่อให้

เกิดทักษะและความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยการศึกษา ค้นคว้า หาความรู้ เข้าร่วมอบรมและสัมมนา

สุจิตรา สิทธิณรงค์ (2554, หน้า 6-7) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง พฤติกรรมความเป็นผู้นำของผู้บริหารในการพัฒนาตนเองด้านการปฏิบัติงานวิชาชีพ ด้านการวิจัย ด้านเทคโนโลยีสารสนเทศ เพื่อมาใช้ในการพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตาม เป้าหมาย

สมชาติ กิจยรรยง (2554, หน้า 47) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การแก้ไขจุดอ่อนของตนเอง (ถ้ามี) และพยายามปรับปรุงตัวเองในด้านการทำงาน ร่วมกับผู้อื่น โดยจะต้องปรับปรุงฝีมือ และเพิ่มพูนความรู้อยู่เสมอ รวมทั้งเน้นการสร้าง ความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใต้บังคับบัญชากับผู้บริหารและองค์กรอื่น ๆ

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 90-91) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การฝึกมองตนเอง พัฒนาทักษะภาวะผู้นำและการจัดการ เข้าร่วมประชุมเชิงปฏิบัติการ สัมมนา รวมทั้งการศึกษาเอกสารร่วมสมัย เพื่อนำมาใช้ทำงานในองค์กรให้เหมาะสม

สแวนส์เบอร์รี่ (Swanbury, 1986, p.47) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การศึกษาของบุคคลทุกคนที่ต้องการพัฒนาตนเอง ให้มีความรู้ในเรื่องเทคนิค และ วิชาชีพ เพื่อยกระดับความสามารถให้ทันต่อความก้าวหน้าทางวิชาการ เพื่อสนองความพึงพอใจ เรื่องความอยากรู้อยากเห็นของบุคคลอื่น

เมกกินสัน, และเพดเลอร์ (Megginson, & Pedler, 1992, p.3) กล่าวว่า การ พัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การที่ผู้เรียนได้ตัดสินใจด้วยตนเองในการเลือกว่าจะเรียนอะไร เมื่อไร และอย่างไร เพื่อให้เกิดการพัฒนาทักษะ ความรู้ความสามารถในการทำงาน การเลือก พัฒนาตนเองจะมีผลต่อการปฏิบัติงานในความรับผิดชอบของตน

ไฮน์บีม (Hignbeam, 2008, p.1) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาตนเองไว้ว่า การพัฒนาตนเอง หมายถึง กระบวนการอย่างใดอย่างหนึ่งที่ใช้ในการพัฒนาลักษณะของ

สรุปได้ว่า การพัฒนาตนเองเชิงบริหาร หมายถึง การปรับปรุง เปลี่ยนแปลง พฤติกรรมด้านทักษะการเป็นผู้นำและการจัดการให้ดีขึ้นเพื่อพัฒนาสถานศึกษาให้บรรลุตาม เป้าหมาย อาทิ เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางวิชาการ อบรม สัมมนาทั้งภายใน และนอกหน่วยงานเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ค้นคว้า ติดตามองค์ความรู้ เทคโนโลยีใหม่ๆ และเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน สร้างวิสัยทัศน์และควบคุมภาวะทาง อารมณ์ พัฒนาบุคลิกภาพด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม และมีความมุ่งมั่นในความสำเร็จ ของการพัฒนางานด้านการศึกษา

6.2 คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร

จีระ งามศิริ (2550, หน้า 22-23) กล่าวว่า คุณลักษณะของการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร ประกอบด้วย 5 ประการดังนี้ 1) แสดงความสนใจและติดตามความรู้ใหม่ๆ ในสาขาอาชีพของตนและที่เกี่ยวข้อง เช่น กระตือรือร้นในการศึกษาหาความรู้ สนใจเทคโนโลยีและองค์ประกอบใหม่ๆ ในสาขาอาชีพของตน หมั่นทดลองวิธีการทำงานแบบใหม่ๆ เพื่อพัฒนาประสิทธิภาพและความสามารถของตนให้ดียิ่งขึ้น และติดตามเทคโนโลยีองค์ความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอด้วยการสืบค้นข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติราชการ 2) มีความรู้ความสามารถในวิชาการและเทคโนโลยีใหม่ๆ ในสาขาอาชีพของตน เช่น รอบรู้เท่าทันเทคโนโลยีหรือองค์ความรู้ใหม่ๆ ในสาขาอาชีพของตนและที่เกี่ยวข้อง หรืออาจมีผลกระทบต่อ การปฏิบัติหน้าที่ของตน และติดตามแนวโน้มวิทยาการที่ทันสมัยและเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องกับงานอย่างต่อเนื่อง 3) สามารถนำความรู้ วิทยาการหรือเทคโนโลยีใหม่ๆ ที่ได้ศึกษามาปรับใช้กับการทำงาน เช่น เข้าใจประเด็นหลักๆ นัยสำคัญ และผลกระทบของวิทยาการต่างๆ อย่างลึกซึ้ง สามารถนำวิชาการ ความรู้ หรือเทคโนโลยีใหม่ๆ มาประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ และส่งเสริมความรู้ใหม่ๆ อยู่เสมอ และเล็งเห็นผลประโยชน์ ความสำคัญ องค์ความรู้เทคโนโลยี ที่จะส่งผลกระทบต่องานของตนในอนาคต 4) ศึกษาพัฒนาตนเองให้มีความรู้และเชี่ยวชาญในงานมากขึ้น ทั้งในเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างต่อเนื่อง เช่น มีความเชี่ยวชาญในเรื่องที่เกี่ยวกับงานหลายด้าน และสามารถนำความรู้ไปปรับใช้ให้ปฏิบัติได้อย่างกว้างขวางครอบคลุม สามารถหาความรู้เชิงบูรณาการของตนไปใช้ในการสร้างวิสัยทัศน์ เพื่อการปฏิบัติงานในอนาคต และชวนขยายหาความรู้ที่เกี่ยวข้องกับงานทั้งเชิงลึกและเชิงกว้างอย่างต่อเนื่อง และ 5) สนับสนุนการทำงานของตนในองค์กรที่เน้นความเชี่ยวชาญในองค์กร ด้วยการจัดสรรทรัพยากร เครื่องมือ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนา เช่น สนับสนุนให้เกิดบรรยากาศแห่งการพัฒนาความเชี่ยวชาญในองค์กร ด้วยการจัดสรรทรัพยากร เครื่องมือ อุปกรณ์ที่เอื้อต่อการพัฒนา ให้การสนับสนุน ชมเชย เมื่อมีผู้แสดงออกถึงความตั้งใจที่จะพัฒนาความเชี่ยวชาญในงาน และมีวิสัยทัศน์ในการเล็งเห็นประโยชน์ของเทคโนโลยีองค์ความรู้ หรือวิทยาการใหม่ๆ ต่อการปฏิบัติงานในอนาคต และสนับสนุนส่งเสริมให้มีการนำมาประยุกต์ใช้ในหน่วยงานอย่างต่อเนื่อง

กฤษฎณา แสงทองแก้ว (2551, หน้า 3) กล่าวว่า คุณลักษณะการพัฒนาตนเองมี 4 ประการดังนี้ 1) การพัฒนาบุคลิกภาพด้านร่างกาย เช่น รับประทานอาหารตามหลักโภชนาการทำให้รูปร่างดี ออกกำลังกายสม่ำเสมอ แต่อย่าหักโหมจนเกินไป พักผ่อนให้เพียงพอ รักษาความสะอาดของร่างกาย แต่งกายที่เหมาะสม ทำให้ท่าทางสง่างาม และมีความกระฉับกระเฉงว่องไว 2) การพัฒนาบุคลิกภาพ ด้านจิตใจ เช่น รู้จักเสียสละ มีความเมตตา สงสารผู้ที่ตกทุกข์ได้ยาก รู้จักยกย่องชมเชยผู้อื่นเมื่อเขาทำความดี รู้จักให้อภัยเมื่อผู้อื่นทำผิด และมีความเชื่อมั่นในตนเอง 3) การพัฒนาบุคลิกภาพด้านอารมณ์ เช่น รู้จักควบคุมอารมณ์ของ

ตนเอง ไม่หงุดหงิด โกรธง่าย สร้างความรู้สึกให้รักผู้อื่น และยิ้มแย้มแจ่มใส มีอารมณ์ขัน และ

4) การพัฒนาบุคลิกภาพด้านสังคม เช่น สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ รับฟังความคิดเห็นของ ผู้ร่วมงานเสมอ ฝึกให้เป็นผู้ที่สามารถเข้ากับผู้อื่นได้

ภาวิตา ธาราศรีสุทธิ (2551, หน้า 160) กล่าวว่า การเป็นผู้บริหารสถานศึกษา ในฐานะผู้นำองค์กรมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาตนเองอยู่เสมอ ซึ่งคุณลักษณะที่จำเป็นสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาควรต้องปฏิบัติมี 5 ประการดังนี้ 1) ใฝ่หา ศึกษา ด้วยรูปแบบ วิธีการต่างๆ ให้ได้มาซึ่งความรู้ ทักษะความสามารถทางด้านข้อมูล ข่าวสาร ความเคลื่อนไหว แนวโน้มให้ ทันสมัยทันเหตุการณ์ 2) หมั่นสำรวจตนทุกวัน รู้จักตนเอง จุดดี จุดเด่น จุดด้อย หาทางพัฒนา จุดดี ปรับลดจุดด้อย บันทึกชีวิตประจำวัน สร้างข้อผูกพันที่จะปรับปรุงและพัฒนาตนเอง 3) ร่วม กิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ เช่น การสัมมนา การฝึกอบรม การศึกษาต่อ การ เยี่ยมชมผลงาน การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การระดมสมอง 4) เอาเยี่ยงอย่างจากบุคคลและ สื่อมวลชนที่ดี มีคุณธรรมซึ่งเป็นที่ยอมรับของสังคม และ 5) รับฟัง วิเคราะห์ สังเคราะห์ ความ คิดเห็นของผู้อื่น เพื่อนำมาพัฒนาให้ตนเอง เกิดความคิดริเริ่ม สร้างสรรค์

จารุณี ดวงแก้ว (2553, หน้า 50) กล่าวว่า คุณลักษณะของการพัฒนาตนเอง เชิงบริหาร กล่าวคือ ผู้บริหารควรปฏิบัติตนในการเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ อบรม สัมมนาเพื่อ พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง ค้นคว้า ติดตาม องค์ความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ เพิ่มเติม ทันต่อ เหตุการณ์ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ด้านวิชาการและด้านต่างๆ ภายในหน่วยงาน เลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับ งานที่ปฏิบัติ และพัฒนาบุคลิกภาพทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสังคมอยู่เสมอ

อำนาจ ทองโปร่ง (2554, หน้า 139-140) กล่าวว่า คุณลักษณะที่สำคัญของ ผู้บริหารสถานศึกษา เพื่อนำองค์กรแห่งการเรียนรู้ ควรมีการพัฒนาตนเอง 8 ประการดังนี้ 1) การมีวิสัยทัศน์ 2) มีความสามารถในการบริหารจัดการเป็นแบบอย่างได้ในระยะยาว 3) การรู้ กาลเทศะบุคคล 4) เรียนรู้ตลอดเวลาและยอมรับการเปลี่ยนแปลง 5) มีทักษะในการบริหาร จัดการตนเองได้ 6) มีความอดทน อดกลั้นได้ดี 7) มีความมุ่งมั่นในการปฏิบัติงาน และ 8) มี ทักษะในการต่อสู้กับแรงกดดันสูง

สุทธิชัย ปัญญโรจน์ (2555, หน้า 6-7) กล่าวว่า ผู้บริหารที่จะประสบความสำเร็จ จะต้องพัฒนาตนเองในด้านความรู้ โดยจะต้องมีคุณลักษณะที่จะต้องผ่านการเรียนรู้ 2 ประการ คือ 1) ต้องมีการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงหรือจากการทำงานจริง กล่าวคือ เมื่อปฏิบัติงานจริง และมีปัญหาต้องนำมาแก้ไข ปรับปรุงพัฒนาการบริหารครั้งต่อไปให้ดีขึ้น และ 2) ต้องมีการเรียน ลัด กล่าวคือ ต้องรู้จักที่จะพัฒนาตนเองจากการอ่าน การฟัง การฝึกอบรม การฟังสัมมนา และ การสอบถามจากนักบริหารที่ประสบความสำเร็จ

เบนนิส (Bennis, 1989, p.146) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองของผู้บริหารเพื่อ การดำเนินงานที่มีประสิทธิผลนั้น ควรมีคุณลักษณะ 7 ประการดังนี้ 1) รู้จักพิจารณาไตร่ตรอง

และการจำแนกแยกแยะ 2) มีทัศนวิสัยและมุมมองใหม่ๆ 3) มีการทดสอบและตรวจวัด 4) มีความปรารถนาและมีเป้าหมายที่ชัดเจน 5) มีความรอบรู้ ผึกฝนตนเองให้มีความรอบรู้ในงานที่ทำอย่างแท้จริง 6) มีการคิดเชิงกลยุทธ์ และ 7) มีการผสมผสานบูรณาการในคุณลักษณะดังกล่าวข้างต้นเพื่อจะได้ปฏิบัติการได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

โบลด์ท์ (Boldt, 1993, p.415) กล่าวว่า การพัฒนาตนเองของผู้บริหารเพื่อให้เกิดการบริหารจัดการที่ดีนั้น คือ ผู้บริหารต้องมีความรับผิดชอบที่เกิดจากการเรียนรู้ด้วยตนเอง มีการพัฒนาตนเองตลอดเวลาและมีการประเมินการปฏิบัติงานเพื่อสะท้อนถึงสิ่งที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ

สรุปได้ว่า ผู้บริหารที่มีประสิทธิภาพควรมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร ดังนี้ 1) เข้าร่วมประชุมทางวิชาการ อบรม สัมมนาเพื่อพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง 2) ค้นคว้า ติดตาม องค์กรความรู้และเทคโนโลยีใหม่ๆ เพื่อนำมาใช้ในการพัฒนางานอย่างต่อเนื่อง 3) เข้าร่วมประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้านวิชาการและด้านต่างๆ ภายในและนอกหน่วยงาน 4) สามารถเลือกใช้แหล่งเรียนรู้ที่หลากหลายและเหมาะสมกับงานที่ปฏิบัติ 5) พัฒนาบุคลิกภาพด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคมอยู่เสมอ 6) สร้างวิสัยทัศน์และควบคุมวุฒิภาวะทางอารมณ์ของตนเอง และ 7) มีความมุ่งมั่นในความสำเร็จของการพัฒนางานด้านการศึกษา

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. งานวิจัยในประเทศ

สมชาย พื่อนรัมย์ (2547, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารวิทยาลัยนาฏศิลป์ เขตภาคกลาง ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารวิทยาลัยนาฏศิลป์ เขตภาคกลาง ตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูประกอบด้วย ความเป็นผู้มีบุคลิกภาพ ความเป็นผู้นำ ความสามารถทางสติปัญญา ความเป็นผู้มีประสิทธิภาพ ความรับผิดชอบ ความสามารถในการทำงานร่วมกับสังคมและชุมชน และการยอมรับและยกย่องจากสังคม คุณลักษณะทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับมาก และ 2) เปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารวิทยาลัยนาฏศิลป์ เขตภาคกลาง จำแนกตามเพศ ตำแหน่งหน้าที่ และวุฒิการศึกษาของผู้บริหารและครูดังนี้ ผู้บริหารและครูวิทยาลัยนาฏศิลป์ที่มีเพศ ตำแหน่งหน้าที่ และรายได้ ต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และผู้บริหารและครูวิทยาลัย นาฏศิลป์ ที่มีวุฒิการศึกษาต่างกัน มีระดับความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน

พรพิมล นิยมพันธุ์ (2550, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะเชิงเทรา เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของผู้บริหารมืออาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและ

ครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยเรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ได้แก่ ด้านการเป็นผู้นำ ด้านการจัดระบบ ด้านการเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร และด้านการเป็นผู้นำด้านการบริหารจัดการ 2) คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 จำแนกตามเพศ และวุฒิการศึกษา โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และ 3) คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาฉะเชิงเทรา เขต 1 จำแนกตามอายุ โดยรวมและรายด้านแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

วนิดา พิพัฒน์วิวัฒน์กุล (2551, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่องการศึกษาคุณลักษณะผู้นำและประสิทธิผลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทรรศนะของครูจังหวัดอุทัยธานี ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานีมีคุณลักษณะผู้นำตามทรรศนะของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีคุณลักษณะผู้นำทางบุคลิกภาพสูงสุด ได้แก่ มีการแต่งกายสะอาดเรียบร้อย ถูกต้องตามกาลเทศะ ร่างกายสะอาดและสุขภาพแข็งแรง รองลงมาคือ มีคุณลักษณะผู้นำทางแรงจูงใจสูงสุด ได้แก่ มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีต่อคนรอบข้าง คือ รับผิดชอบงานที่ได้รับมอบหมาย หรืองานที่ตนเองรับผิดชอบ 2) ผู้บริหารสถานศึกษาในจังหวัดอุทัยธานีมีประสิทธิผลภาวะผู้นำตามทรรศนะของครูในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีประสิทธิผลภาวะผู้นำด้านการรับรู้และการยอมรับสูงสุด ได้แก่ ผู้ใต้บังคับบัญชาและบุคคลทั่วไปให้ความเคารพยกย่อง ชื่นชม และมีทัศนคติที่ดีต่อตัวผู้บริหารรองลงมาคือ มีประสิทธิผลภาวะผู้นำด้านความพึงพอใจสูงสุด ได้แก่ ผู้บริหารมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีไม่ถือตัวให้ความสนิทสนมและเป็นกันเองกับเพื่อนร่วมงานและผู้ใต้บังคับบัญชา และมีประสิทธิผลภาวะผู้นำด้านการบรรลุเป้าหมาย ได้แก่ ผู้เรียนมีทักษะในการทำงาน รักการทำงาน สามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ 3) คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทรรศนะของครูจังหวัดอุทัยธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี เทศบาลเมืองอุทัยธานี และสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในภาพรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน และ 4) ประสิทธิผลภาวะผู้นำของผู้บริหารสถานศึกษาตามทรรศนะของครูจังหวัดอุทัยธานี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอุทัยธานี เทศบาลเมืองอุทัยธานี และสำนักบริหารงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนในภาพรวมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

ชนาภัทร เกิดประกอบ (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างคุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพกับคุณภาพงานวิชาการตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่ศึกษาอ่างทอง ผลการวิจัยพบว่า 1) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นว่า ผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทองมีคุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพอยู่ในระดับดีมาก เรียงตามลำดับคือ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการบริหารแบบมีส่วนร่วม ด้านบุคลิกภาพที่ดี ด้าน

วิสัยทัศน์ และด้านความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ 2) ผู้บริหารสถานศึกษามีความเห็นด้วยว่า สถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาอ่างทอง มีคุณภาพงานวิชาการอยู่ในระดับดีมาก เรียงตามลำดับคือ ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการนิเทศภายใน และด้านหลักสูตร และ 3) คุณลักษณะของผู้บริหารมีอาชีพกับคุณภาพงานวิชาการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา มีความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ซึ่งมีความสัมพันธ์กันในระดับปานกลาง โดยตัวแปรทั้งสองมีความแปรปรวนร่วมกันร้อยละ 33

เพิ่มศักดิ์ เพิ่มประยูร (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี ในภาพรวมและทุกรายด้านอยู่ในระดับมาก เรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปน้อย คือ ด้านบุคลิกภาพ ด้านทักษะ และด้านการจูงใจ 2) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามความคิดเห็นของผู้บริหารและครูผู้สอน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาลพบุรี จำแนกตามเพศแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และตำแหน่งหน้าที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 ส่วนเมื่อจำแนกตามประสบการณ์ทำงานและขนาดของสถานศึกษาไม่แตกต่างกัน

พิสิทธิ์ คำชนะ (2552, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม พบว่า ข้าราชการครูจำแนกตามสถานภาพ ตำแหน่งและประสบการณ์ในการทำงาน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา โดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาตามสถานภาพตำแหน่งอย่างเดี่ยว พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนโดยรวมและเป็นรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน พิจารณาตามประสบการณ์ในการทำงานอย่างเดี่ยว พบว่า ความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากเช่นกัน ส่วนข้าราชการครูที่มีสถานภาพตำแหน่งและสถานภาพสมรสต่างกัน มีความคิดเห็นเกี่ยวกับคุณลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดนครพนม โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

ณัฐชยาน์ โพธิ์ชาธาร (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ ผลการวิจัยพบว่า 1) การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ โดยภาพรวม มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า มีการปฏิบัติอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับการปฏิบัติสูงที่สุด ได้แก่ ด้านการเป็นผู้นำและสร้างผู้นำ รองลงมา ได้แก่ ด้านการปฏิบัติงานขององค์กร ด้านการร่วมมือกับชุมชนและหน่วยงานอื่น และด้านการแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสาร

และ 2) ผลการเปรียบเทียบการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ พบว่า การปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษานครสวรรค์ จำแนกตามตำแหน่งผู้บริหารสถานศึกษากับครูผู้สอนมีความเห็น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำแนกตามเพศ เพศชายกับเพศหญิงมีความเห็น แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามระดับการศึกษา ผู้มีระดับการศึกษาปริญญาตรีหรือเทียบเท่ากับระดับการศึกษาสูงกว่าปริญญาตรีมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จำแนกตามสภาพการสมรส ผู้ที่มีสภาพการสมรสต่างกัน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน จำแนกตามอายุ ผู้ที่มีอายุต่างกันมีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่อายุน้อยกว่า 40 ปี กับอายุ 40 - 50 ปี และผู้ที่มีอายุน้อยกว่า 40 ปีกับอายุมากกว่า 50 ปี มีความเห็นต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามประสบการณ์การทำงาน ผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่มีประสบการณ์การทำงานน้อยกว่า 10 ปี กับประสบการณ์ 10 - 20 ปี และผู้ที่มีประสบการณ์น้อยกว่า 10 ปี กับประสบการณ์มากกว่า 20 ปี มีความเห็นต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามวิทยฐานะ ผู้ที่มีวิทยฐานะต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 โดยผู้ที่ไม่มีวิทยฐานะกับผู้ที่มีวิทยฐานะสูงกว่าชำนาญการ มีความเห็นต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามรายได้ต่อเดือน ผู้ที่มีรายได้ต่อเดือนต่างกัน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน จำแนกตามเขตพื้นที่การศึกษา ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในเขตพื้นที่ต่างกัน มีความเห็นไม่แตกต่างกัน และจำแนกตามขนาดการศึกษา ผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาขนาดต่างกัน มีความเห็นแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยผู้ที่ปฏิบัติงานอยู่ในสถานศึกษาขนาดเล็กกับขนาดใหญ่ และขนาดกลางกับขนาดใหญ่ มีความเห็นต่อการปฏิบัติงานตามมาตรฐานวิชาชีพของผู้บริหารสถานศึกษาแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

จรรุณี ดวงแก้ว (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 ในภาพรวม พบว่า มีคุณลักษณะอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน เรียงลำดับด้านที่มีค่าเฉลี่ยระดับคุณลักษณะสูงสุด 3 อันดับแรกคือ ด้านการทำงานเป็นทีม รองลงมาเป็นด้านการบริการที่ดี ด้านการสื่อสารและการจูงใจ ส่วน ด้านการพัฒนาบุคลากรมีค่าเฉลี่ยระดับคุณลักษณะต่ำสุด

ตามลำดับ 2) การเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามหลักเกณฑ์ของคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาสุพรรณบุรี เขต 3 จำแนกตามเพศ อายุ สถานภาพ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์ทำงาน ตำแหน่ง รายได้ ประเภทสถานศึกษา และสถานที่ตั้งสถานศึกษา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ยกเว้นเมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา ในภาพรวม ไม่แตกต่างกัน

พรสวรรค์ สุพรรณสถิตกุล (2553, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุรุสภา ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 1 ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุรุสภา ตามความคิดเห็นของครู โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก โดยเรียงตามลำดับคะแนนเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยสามอันดับแรก ได้แก่ ด้านการตัดสินใจในการปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยคำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นกับการพัฒนาของบุคลากร ผู้เรียนและชุมชน ด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี และด้านการแสวงหาและใช้ข้อมูลข่าวสารในการพัฒนาการเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุรุสภา ตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาระยองเขต 1 จำแนกตามเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษา โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษาที่มีเพศ สถานภาพ วุฒิการศึกษาแตกต่างกัน พบว่า มีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุรุสภาไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 จำแนกตามขนาดของสถานศึกษา เขตพื้นที่การศึกษา โดยภาพรวมผู้บริหารสถานศึกษาที่อยู่ในขนาดสถานศึกษา เขตพื้นที่สถานศึกษาแตกต่างกัน พบว่า มีคุณลักษณะของผู้บริหารสถานศึกษาตามเกณฑ์มาตรฐานคุรุสภา แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

พรศิริ บัวอุไร (2554, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ประถมศึกษาลพบุรี ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของบุคลากรทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาลพบุรี ในภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก ซึ่งเรียงลำดับด้านที่ค่าเฉลี่ยมากไปหาน้อยได้ดังนี้ ด้านความเป็นผู้มีประสิทธิภาพ ด้านความรับผิดชอบ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านการจูงใจ และด้านการตัดสินใจ และ 2) การเปรียบเทียบคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษาตามทัศนะของบุคลากรทางการศึกษา เมื่อจำแนกตามขนาดสถานศึกษา อายุ วุฒิการศึกษา ประสบการณ์การทำงาน ตำแหน่งหน้าที่การปฏิบัติงาน ที่ตั้งของสถานศึกษา และลักษณะของชุมชน พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุธีภรณ์ ไตรธรรม (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะผู้บริหารที่พึงประสงค์และสภาพที่เป็นจริงตามทรรศนะของครูและผู้ปกครองในโรงเรียนการศึกษาพิเศษภาค

กลาง สังกัดสำนักบริหารงานการศึกษาพิเศษ ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะผู้บริหารที่พึงประสงค์ตามทฤษฎีของครูและผู้ปกครอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาคุณลักษณะรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับด้านที่พึงประสงค์จากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านมนุษยสัมพันธ์ ด้านวิชาการ ด้านคุณธรรมจริยธรรม และด้านบุคลิกภาพ และ 2) สภาพที่เป็นจริงของผู้บริหารตามทฤษฎีของครูและผู้ปกครอง ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาสภาพที่เป็นจริงรายด้าน พบว่า อยู่ในระดับมากทุกด้าน เรียงลำดับสภาพที่เป็นจริงจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านบุคลิกภาพ ด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านวิชาการ และด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลการเปรียบเทียบคุณลักษณะของผู้บริหารที่พึงประสงค์และสภาพที่เป็นจริงตามทฤษฎีของครูและผู้ปกครอง จำแนกตามสถานภาพ ได้ดังนี้ 1) คุณลักษณะของผู้บริหารที่พึงประสงค์ตามทฤษฎีของครูและผู้ปกครอง เมื่อจำแนกตามความเกี่ยวข้องกับนักเรียน ประสิทธิภาพสอนของครู ระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง อายุ ระดับการศึกษา และประเภทความพิการของนักเรียน ไม่พบว่าแตกต่างกัน และ 2) สภาพที่เป็นจริงของผู้บริหารตามทฤษฎีของครูและผู้ปกครอง จำแนกตามประสิทธิภาพทำงานของครู พบว่า แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 เมื่อจำแนกตามความเกี่ยวข้องกับนักเรียน ระยะเวลาที่นักเรียนอยู่ในความดูแลของผู้ปกครอง อายุ ระดับการศึกษา และประเภทความพิการของนักเรียน ไม่พบว่าแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

เสาวภา สัมพุล (2555, บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียนตามความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 ผลการวิจัยพบว่า 1) ความคิดเห็นของครู สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 เกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน โดยรวมมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 2) การเปรียบเทียบความคิดเห็นของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 เกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน จำแนกตามขนาดของโรงเรียน และประสิทธิภาพในการทำงาน โดยรวมและรายด้าน มีความคิดเห็นไม่แตกต่างกัน 3) ความคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะเพิ่มเติมของครูสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาบุรีรัมย์ เขต 3 เกี่ยวกับคุณลักษณะผู้นำของผู้บริหารโรงเรียน พบว่า ในแต่ละด้านมีจำนวนผู้เสนอแนะมากที่สุดดังนี้ ด้านวิสัยทัศน์ ควรกำหนดยุทธศาสตร์ วิสัยทัศน์ นโยบาย วัตถุประสงค์ เป้าหมายของโรงเรียนที่ชัดเจน ด้านความรับผิดชอบ ควรมีความรับผิดชอบในทุกด้าน เข้าใจบทบาทหน้าที่ ด้านการตัดสินใจ ควรเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในเรื่องต่างๆ ด้านการติดต่อสื่อสาร ควรมีการสื่อสารให้ครูที่อยู่ในโรงเรียนเดียวกันได้รับทราบข้อมูลต่างๆ ให้ทั่วถึงและด้านคุณธรรมจริยธรรม ควรปฏิบัติให้เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เพื่อนร่วมงาน ปฏิบัติตนให้อยู่ในกรอบศีลธรรม

2. งานวิจัยต่างประเทศ

เมย์ตัน (Mayton, 1980, p.4565-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ลักษณะของผู้บริหารโรงเรียนในรัฐอลาบามา ผลการวิจัยนี้ระบุให้เห็นว่า ผู้บริหารโรงเรียนที่มีประสบการณ์สูงย่อมมีความเข้าใจในกระบวนการบริหารบุคลากรของผู้บริหารโรงเรียนประถมศึกษาในระดับสูง และเป็นผลย้อนให้เห็นว่า ประสบการณ์ของผู้บริหารโรงเรียนเป็นส่วนเสริมสร้างทักษะมนุษยสัมพันธ์ในการบริหารการศึกษา อันมีผลให้การดำเนินงานทางการศึกษาของโรงเรียนเป็นไปอย่างรวดเร็วและรัดกุม

ลู (Liu, 1985, p.861-A) ได้ทำการวิเคราะห์พฤติกรรมผู้นำในการบริหารงานวิชาการของผู้บริหารงานวิชาการ ของผู้บริหารโรงเรียนที่ประสบความสำเร็จ ผลการวิจัยพบว่า พฤติกรรมผู้นำทางวิชาการของผู้บริหารมีความสัมพันธ์สูงกับความสำเร็จของโรงเรียน ในส่วนที่การวิจัยนี้ไม่พบว่ามีส่วนสัมพันธ์กับความสำเร็จของโรงเรียน ได้แก่ขนาดของโรงเรียน จำนวนปีของการดำรงตำแหน่งของผู้บริหาร

โรสเนอร์ (Rosener, 1986, p.2551-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องทัศนคติที่แตกต่างกันของคุณลักษณะอาจารย์ใหญ่โรงเรียนมัธยมศึกษา ผลการวิจัยพบว่า 1) คุณลักษณะอาจารย์ใหญ่ตามทัศนคติของอาจารย์ใหญ่และทัศนคติของครูแตกต่างกัน 2) อาจารย์ใหญ่มีทัศนคติเกี่ยวกับตนเองว่าใช้สิ่งการน้อยแต่เข้าร่วมปฏิบัติมาก และ 3) ขนาดของโรงเรียนไม่มีผลทำให้พฤติกรรมของอาจารย์ใหญ่แตกต่างกัน

อีเกอร์ (Eager, 1987, p.8-A) ได้ศึกษาถึงกลยุทธ์ในการปฏิบัติงานของผู้บริหารโรงเรียนเอกชนระดับมัธยมศึกษาที่มีประสิทธิผล โดยการสัมภาษณ์ผู้บริหารและครู ผลการวิจัยพบว่า กลยุทธ์ที่สำคัญได้แก่ 1) การแสดงให้เห็นว่ามีความสนใจต่อนักเรียน 2) การภูมิใจในโรงเรียนและความสำเร็จของนักเรียน 3) การให้โปรแกรมการเรียนที่มีคุณภาพต่อนักเรียน 4) มีความเชื่อว่าเราเป็นโรงเรียนที่มีประสิทธิผล 5) แสดงความสนใจในนักเรียนแต่ละคน 6) พังความคิดเห็นของนักเรียน 7) จัดหลักสูตรที่สนองต่อวัตถุประสงค์ของโรงเรียน 8) มีการเอาใจใส่ดูแลนักเรียน 9) พัฒนาโปรแกรมการเรียนที่นักเรียนพอใจ 10) เป็นแบบอย่างที่ดีต่อของนักเรียน 11) มีการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองถึงความก้าวหน้าของนักเรียน และ 12) แจ้งให้นักเรียนทราบอย่างชัดเจนถึงพฤติกรรมที่เขาควรประพฤติ

แบนดี้, และฮอร์แมน (Bandy, & Horman, 1990, p.1055-A) ได้ทำการวิจัยเรื่องการเปรียบเทียบลักษณะผู้นำของอาจารย์ใหญ่ในรัฐแคลิฟอร์เนีย จำแนกตามโรงเรียนระดับประถมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะผู้นำที่มีประสิทธิภาพที่ต้องการวัด 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการตั้งจุดมุ่งหมายในการทำงาน ด้านการติดต่อสื่อสารด้านการนิเทศ และการประเมินผลด้านการจัดบรรยากาศในโรงเรียน ด้านการประสานงาน และด้านการพัฒนาบุคลากร ลักษณะผู้นำที่จัดว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดของ

อาจารย์ใหญ่โรงเรียนทุกระดับ คือ การประสานงานและในทุกระดับไม่ปรากฏว่าลักษณะผู้นำใดมีความสำคัญเป็นพิเศษ

ไรซ์ (Rice, 1991, p.378-A) ได้ทำการวิจัยเรื่อง คุณลักษณะของอาจารย์ใหญ่ในโรงเรียนประถมศึกษาตามทัศนะของอาจารย์ใหญ่และครูโรงเรียนประถมศึกษา เขตแม่น้ำซาวานาห์ ตอนกลางรัฐจอร์เจีย ผลการวิจัยพบว่ามี ความแตกต่างของทัศนะอาจารย์ใหญ่ และครูที่มีต่อลักษณะผู้นำที่พึงประสงค์ของอาจารย์ใหญ่ในเรื่องต่อไปนี้โดยเรียงตามลำดับ ได้แก่ 1) ความสามารถในการโน้มน้าวจิตใจคน 2) ความสามารถในการประนีประนอม 3) ความอดทนต่อความไม่แน่นอน 4) การเป็นแบบอย่าง 5) การวางแผน 6) ความอดทนต่อการขาดระเบียบวินัย 7) การรู้จักบทบาทของตนเอง 8) การมีวิจาร์ณญาณ 9) การเน้นผลงาน 10) ความสามารถในการคาดการณ์ได้ถูกต้อง 11) ความสามารถในการบูรณาการ และ 12) มุ่งความเจริญก้าวหน้า

ซัลลิแวน (Sullivan, 1994, p.1163) ได้ศึกษาลักษณะของครูใหญ่โดยใช้สมรรถภาพตามเกณฑ์ของรัฐฟลอริดา ระบบการบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์และวัฒนธรรมการทำงาน ของโรงเรียนท้องถิ่น โดยอาศัยการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบตรวจสอบรายการ ผลการศึกษาพบว่า ครูใหญ่โรงเรียนมีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับสูงกว่าเกณฑ์ปกติในด้านการจัดองค์การ การวางแผนงานและการพัฒนาตามเป้าหมาย และมีความสามารถอยู่สูงกว่าระดับปกติในเรื่องการเขียนเพื่อการสื่อสาร การใส่ใจต่อภาพลักษณ์ การเป็นตัวแทน ตลอดจนการทุ่มเทการทำงานให้กับโรงเรียนตามภารกิจที่กำหนดไว้ นอกจากนี้ยังพบว่า ครูใหญ่ควรจะสามารถทำงานได้หลายแนวทาง ต้องพัฒนาสมรรถภาพเฉพาะอย่างในการเป็นผู้นำ ตลอดจนต้องกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบในตำแหน่งหน้าที่ ในด้านวัฒนธรรมการทำงานในโรงเรียนระดับประถมศึกษาและมัธยมศึกษา พบว่า สูงกว่าในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย

บ๊อททัมส์, และคนอื่นๆ (Bottoms, et al., 2003, p.3) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เกณฑ์การคัดเลือกครูใหญ่ที่มีประสิทธิภาพสูงให้มาบริหารจัดการโรงเรียนสรุปได้ว่า ครูใหญ่ควรมีลักษณะดังนี้ คือ เป็นผู้ที่ทำงานที่มีประสิทธิภาพสูง มีพรสวรรค์ในการเป็นผู้นำ เข้าใจภารกิจของโรงเรียนและชั้นเรียนเพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ของนักเรียน รู้วิธีการทำงานร่วมกับคณะครูและบุคลากรของโรงเรียนเพื่อนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงเชิงสร้างสรรค์ ให้การสนับสนุนครูให้ดำเนินการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อยังประโยชน์ให้แก่นักเรียน

แบล็คมอร์, และบาร์ตี (Blackmore, & Barty, 2006, pp.2-19) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เกณฑ์การคัดเลือกครูใหญ่ในระบบการศึกษาของประเทศออสเตรเลีย สรุปได้ว่า ครูใหญ่เป็นภาพลักษณ์ของโรงเรียน จึงควรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ดังนี้คือ มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่ทั้งในเรื่องการบริหารจัดการองค์กรและการเรียนการสอน มีภาวะความเป็นผู้นำสูงมีความคิดสร้างสรรค์ ซื่อสัตย์ มีทักษะในการเจรจา และมีมนุษยสัมพันธ์ดี

ดุก (Duke, 2007, pp.6-8) ได้ทำการวิจัยเรื่องปัจจัยต่างๆ ที่หากมีการเปลี่ยนแปลงแล้วจะทำให้โรงเรียนประถมศึกษาประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืนได้ และปัจจัยหนึ่งในนั้นคือการโยกย้ายครูใหญ่ที่ไม่มีคุณสมบัติเหมาะสม และบุคลากรที่ไม่ให้ความร่วมมือและขาดความสามารถออกไปจากพื้นที่ และคัดเลือกครูใหญ่ที่มีคุณสมบัติพึงประสงค์มาทำงานแทนคือครูใหญ่ที่สนใจในพันธกิจเพื่อนำไปสู่การพัฒนา มีความเป็นผู้นำ เป็นผู้บังคับบัญชาที่ดี สามารถเข้าถึงได้ มีการบริหารจัดการที่ดี มนุษย์สัมพันธ์ดี และสร้างสัมพันธภาพที่ดีกับชุมชน

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้บริหารสถานศึกษามีส่วนในการสนับสนุนให้บุคลากรเกิดขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติงาน และสิ่งสำคัญที่จะทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจในการทำงาน คือ คุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรม ด้านการจัดระบบ ด้านวิชาการ ด้านการบริหารจัดการ ด้านสังคมและชุมชน และด้านการพัฒนาตนเองเชิงบริหาร ซึ่งองค์ประกอบเหล่านี้เป็นส่วนที่สำคัญที่ผู้บริหารต้องคำนึงถึงและยังเป็นส่วนที่ช่วยสนับสนุนให้การบริหารงานมีความเจริญมากยิ่งขึ้นต่อไป